

PE 1879

SLOVENSKI POROČEVALEC

INFORMACIJSKI VESTNIK OSVOBODILNE FRONTE

25.

OKTOBRA

1944

LETO V. ŠT. 34

CENA 50 Rpf.

Praznik ruskega preporoda

Sedmega novembra praznujejo veliki ruski narod in vsi narodi Sovjetske Zveze sedemindvajseto obletnico Oktobrske Socialistične Revolucije, iz katere se je porodila današnja mogočna država, uničevalka fašizma, zmagovalka v domovinski vojni, rešiteljica človeštva.

Velikanski je prelom, ki ga je v usodi in mednarodni vlogi ruskega naroda povzročila revolucija.

Nekoč je bila stara, reakcionarna Rusija kljub svojemu velikemu obsegu, kljub svojim imperialističnim apetitom, kljub svoji številni vojski — vendarle država druge vrste, orodje tujih velesil. Zaradi njene notranje gnilobe, zaradi njenih notranjih protislovij so jo praviloma topli v vseh velikih vojnah. Podobna je bila črvivemu, notraj razjednemu kolesu na trilih nogah, brez prave moči navzven.

Sovjetska Zveza, zrasla iz Oktobra 1917, je v največji in najusodnejši domovinski vojni, kar jih pozna zgodovina, razvila silovit patriotizem. Odkrila je svojo nezasišano vojaško silo. Sijajno je prebila preizkušnjo, ki ji ne bi bila kos nobena druga država. Doprinesla je levji delež v uničevanju hitlerjevskega vojaškega stroja. Danes nastopa v Evropi in narodi jo pozdravljajo. Njena moralna in dejanska avantgardna vloga v protihitlerjevski vojni je nesporna. V Evropo je prišla kot osvoboditeljica narodov, kot rešiteljica kulturnih in moralnih vrednot človečanstva.

Ni še dolgo tega, kar so nekateri ljudje trdili, da je sovjetski ustroj oslabil notranjo in mednarodno rusko moč, da je ohromel moralno in vojaško silo velike Rusije. Nobenega dvoma ne more biti, da so take trditve doživele popoln polom. Potek sodobne domovinske vojne je nazorno izpričal, da je resnica ravno nasprotna.

Stara, imperialistična Rusija ni bila sposobna, da bi odigrala pomembno mednarodno vlogo, da bi v tesnejši zvezi velesil trajno, enakopravno in uspešno sodelovala. Sovjetska Zveza je kljub razlikam v družbenem in državnem ustroju omogočila, cementirala, s svojo krvjo zalivala in izbojevala, s svojo lojalno, dosledno in načelno zunanjo politiko utrjevala in utrdila angleško-sovjetsko-ameriško protihitlerjevsko koalicijo.

Temeljito so se zmotili s Hitlerjem in njegovimi na čelu vsi oni, ki so se udajali utvaram, da bo zaradi sovjetskega ustroja nove Rusije uspelo organizirati mednarodni križarski pohod proti ruskega narodu in uničiti njegove svetovne pozicije. Stvarnost Sovjetske Zveze je vse take špekulacije sprevrgla v njihovo nasprotje. Stvarnost Sovjetske Zveze je pokazala, da je Sovjetom uspelo organizirati svetovni pohod proti hitlerjevski kugi.

Včasih je bila Rusija ječa za narode, ki so morali živeti v njenem sklopu. Sosedne narode je ogražala. Redno je sodelovala pri teptanju nacionalnih pravic, ki ga je zagrešila ta ali ona sila. Čestokrat je bila orodje pangermanskega imperializma. Nemška agentura se je v ruskem državnem vodstvu in na ruskem dvoru šopirila celo tedaj, ko je bila Rusija z Nemčijo v vojni.

Danes nastopa Rusija ne samo v veličastni vlogi maščevalca nemških krivic, ne le v vlogi rešiteljice malih in teptanih narodov, temveč tudi v vlogi resničnega osvoboditelja celo tam, kjer bi imela vso pravico, da se uveljavi kot oster in nezprosen sodnik. Zasnova in izvedba dejanske narodne enakopravnosti in bratskega sožitja narodov, ki je znotraj Sovjetske Zveze onemogočila peto kolono, doživlja svojo mogočno, manifestativno potrditev tudi v sedanjem zmagovitem ruskem pohodu v Evropo. Kakor sovjetsko orožje po eni plati brezobzirno uničuje vojaško silo nemškega imperializma in kakor bodo sovjetski ukrepi brez dvoma predstavljali osnovno jamstvo, da se nemški imperializem ne bo mogel

nikoli več dvigniti, tako uvaja po drugi strani nova Rusija v evropskih predelih, ki jih osvobaja, pristen duh mednarodnega sodelovanja. Ta duh izvira iz njene zasnove in izvedbe narodne enakopravnosti. Ta duh je temeljito različen od duha, kakršen se je razbohotil po prvi svetovni vojni.

Nobenega dvoma ne more biti, da so sami sebe temeljito prevarali vsi oni, ki so menili, da narodnostna zasnova Sovjetske Zveze ne bo uspešno prebila in prenesla niti svoje notranje niti svoje mednarodne preizkušnje.

V prejšnjih časih je Rusija nastopala kot uničevalka demokracije. Sovjetska Zveza je demokracijo rešila. Storila je še več. Kamor sega njen vpliv, se odpirajo vrata za resničen, za nepotvorjen razvoj in razmah demokracije, za njeno vsebinsko poglobitev, za njeno jamstvo, za njeno dejansko obrambo in samoobrambo.

Nobenega dvoma ne more biti, da je resnična stvarnost temeljito ovrgla klevete vseh tistih, ki so poskušali sovjetski demokraciji očitati „pomanjkanje demokratičnosti“. Notranja stvarnost nove Rusije in njena evropska, svetovna učinkovitost je dokazala ravno nasprotno.

(Nadaljevanje na 2. strani)

Slovenci in Slovenke!

• Letošnjega 7. novembra preteče 27 let odkar se je v Veliki Oktobrski Revoluciji porodil največji slovanski narod — bratski ruski narod ter zbral okrog sebe slovanske in druge narode v veliko Zvezo sovjetskih socialističnih republik.

Obletnico Velikega Oktobra, največji državni praznik bratske Sovjetske Zveze, slavimo letos z vsem srcem tudi mi Slovenci in vsi narodi Jugoslavije.

Sovjetska Zveza nam je vzor sožitja med narodi. V njej žive v enakopravnosti, v medsebojnem spoštovanju in v medsebojni ne-sebični pomoči stotine narodov in so ti narodi pod vodstvom velikega ruskega naroda postali prav zato neporušna enota.

Sovjetska Zveza nam je vzor svobodoljubnosti in miroljubnosti, saj je ostala v svojih odnosih do drugih narodov vedno zvesta svojemu lastnemu načelu narodne

svobode in neodvisnosti vseh svobodoljubnih narodov.

Narodi Sovjetske Zveze nam dajejo vsak dan primere globoke domovinske ljubezni in brezmejne pripravljenosti na žrtve v boju proti doslej najstrašnejšemu sovražniku Slovanov in vsega svobodoljubnega človeštva.

Sovjetska Zveza je naša mogočna in zvesta podpornica v današnji veliki osvobodilni vojski. S svojo dosledno politiko enotnosti velikega demokratičnega bloka, z zmagami svoje slavne in nepremagljive Rdeče Armade je to vojno odločila v prid svobodoljubnim narodom. Pod modrim vodstvom svojega genialnega vodje maršala Stalina je zlomila nemški zverihrbtenico pri Stalingradu in jo v mogočnih ofenzivnih operacijah pregnala s svoje zemlje. Danes jo goni daleč preko svojih meja. Po osvoboditvi Romunije in Bolgarije pristopa skupaj z našo Narodno Osvobodilno Vojsko pod vodstvom

maršala Tita k osvobojenju naše domovine Jugoslavije, skupaj z borci naše narodne vojske je osvobodila našo prestolnico Beograd, skupaj z našimi borci dokončno izganja nemške zatiralce in njihove hlapce z naše zemlje.

Bliža se dan zmage svobodoljubnih narodov. Enotni nastopi velikih zaveznikov Sovjetske Zveze, Anglije in Amerike ter vseh sil, ki se borijo za svobodo, so to zmago približali in jo bodo izbojevali do kraja.

S to zmago bo končno odrešen skupno z bratskimi jugoslovanskimi narodi tudi naš trpeči a junaški narod. Končno bo uresničen njegov davni sen: združitev vseh Slovencev od Gospe Svete do Trsta, od Gorice do Celovca, vključenih v demokratično in federativno Jugoslavijo.

Zato je praznik Sovjetske Zveze tudi naš praznik. Ob tej priložnosti se Izvršni odbor v imenu slovenskih narodnih množic pri-

družuje slavju sovjetskih množic, ki so mu vzgled vztrajnosti in neizprosnosti pri zasledovanju jasne-ga cilja — popolnega zloma hitlerizma. Ramo ob rami z Rdečo Armado bo Narodno Osvobodilna Vojska Jugoslavije zasledovala skupnega sovražnika do njegovega popolnega in dokončnega uničenja tudi preko meja naše domovine. Ves slovenski narod, nerazdružno povezan z ostalimi jugoslovanskimi narodi, bo do kraja stopnjeval svoje napore za skupno zmago.

Naj živi Veliki Oktober, praznik naše zveste zaveznice Sovjetske Zveze!

Naj živi bratska Rdeča Armada in njen vrhovni poveljnik maršal Stalin!

Naj živi bratska bojna in mirovna zveza slovanskih narodov!

Za Izvršni Odbor Osvobodilne Fronte slovenskega naroda:

Sekretar: Predsednik:
Boris Kidrič l. r. Josip Vidmar l. r.

sedanjih bojih v dolini Dolnje Neretve je bilo ubitih 4.600 in ujetih 1.700 sovražnikovih vojakov in oficirjev, med njimi tudi neki polkovnik.

V teh bojih so zaplenile naše enote 60 topov različnega kalibra, 17 tankov in oklopnih avtomobilov, 250 motornih vozil in velike količine drugega vojnega materiala.

Z zavzetjem Splita je osvobojena vsa obala od Ercegnovega v Boki Kotorski do Šibenika.

Sovjetska pomoč Beogradu

Moskovski radio je objavil, da Rusi z največjo naglico pošiljajo živila Beogradu.

XIV. udarna divizija NOV in PO Slovenije

XIV. diviziji, ki se je v letu in pol svojega obstoja odlikovala v neštetih bojih z izredno borbenostjo in požrtvovalnostjo ter z veličastnimi zmagami na svojih pohodih od Slov. Primorja in Trsta do severnih mej Koroške in Štajerske visoko dvignila čast in slavo našega orožja, je Vrhovni štab NOV in POJ podelil naslov „Udarne divizije“.

Glavni štab NOV in PO Slovenije pa je podelil XIII. SNOB Mirka Bračiča, ki se je udeležila vseh borb v sestavi XIV. divizije in pokazala visoko borbenost, naziv XIII. SNO Udarne brigada Mirka Bračiča.

Praznik ruskega prepoda

(Nadaljevanje s 1. strani)

Tragikomične so bile nekoč utvare v staro Rusijo, ki so jih gojili panslavistični sanjači malih in ogroženih slovanskih narodov. Stara Rusija je slovanske narode sama teptala. Prodajala jih je tujemu, največkrat nemškemu imperializmu. Ko bi njeno pomoč najbolj potrebovali, jih je dosledno in vselej puščala na cedilu.

Danes je ruski narod, danes je vsa Sovjetska Zveza resnična slovanska plamenica. Slovanska ideja sodi sedaj med najnaprednejše zamisli. Demokratična in vojaška, evropska in svetovna vloga velikega ruskega naroda ji je vlila njeno globoko demokratično, njeno napredno vsebino, hkrati pa udarila temelje njeni realnosti, njeni sodobni učinkovitosti.

Reakcionarji, odeti s prikrivalom „panslavizma“ so se še pred kratkim cmerili, da je oktober „zadal smrtni udarec slovanstvu“. Nobenega dvoma ne more biti, da je stvarnost dokazala ravno nasprotno od tega, kar so trdili o odnosu nove Rusije do slovanstva — reakcionarni sovražniki ruskega naroda.

Sedmonovembrski praznik je velikemu ruskemu narodu v vsakem pogledu praznik njegovega preroda, tistega preroda namreč, ki je odprl v Rusijo in v svet vrata človečnosti. Zato je ta praznik tudi veliki človečanski praznik. Z ruskim, s sovjetskim človekom vred praznuje ta dan vse, kar čustvuje iskreno človečansko, kar stremi za popolnim uničenjem hitlerjevske tiranije, njene reakcionarne vsebine in njene-ga reakcionarne ozadja, vseh njenih ostankov in vseh možnosti, da se povampirji v tej ali oni obliki, pod to ali ono zastavo, na to ali ono pobudo.

Sedemindvajseto obletnico svojega veličastnega rojstva praznuje Sovjetska Zveza ob zmagovitem grmenju svojih

topov, z zmagovitim pohodom v Evropo. Z njo vred jo praznuje naša nova Jugoslavija, združena s sovjetskimi narodi v bratstvu, bratstvu po krvi, bratstvu po orožju. Naša nova Jugoslavija se zaveda, da brez borbe zmagovitega ruskega naroda, brez borbe zmagovite Sovjetske Zveze — tudi nje ne bi bilo...

In te zmagovite borbe ruskega naroda, te zmagovite borbe Sovjetske Zveze ne bi bilo brez ruskega preroda, ki mu je v Rusijo in v svet odprl vrata revolucijskega Oktobra 1917.

Boris Kidrič

Split osvobojen

Po tridnevnih srditih bojih so enote VIII. korpusa NOV osvobodile Split, največje sovražnikovo oporišče v Dalmaciji in važno pomorsko pristanišče na Jadranu. Poleg Splita so osvobojena vsa močnejša sovražnikova oporišča v okolici Splita: Solin, Kaštel in Klis. V teh bojih je imel sovražnik preko 1.500 mrtvih in 1.200 ujetih vojakov in oficirjev. Naše enote so zaplenile bogat vojni plen ki se še prešteva.

Istočasno z napadom na Split so enote VIII. korpusa napadle in osvododile Sinj. V bojih za osvobojenje Sinja je bilo ubitih 400 in ujetih 500 sovražnikovih vojakov in oficirjev, med njimi tudi poveljnik posadke v Sinju.

Naše enote so nadaljevale z ofenzivo v dolini Dolnje Neretve ter zavzele Metković in Stolac, ki sta branila dohode k Mostarju. V do-

Naše enote prodirajo globoko v bivšo Avstrijo

Sovražnik, ki je neuspešno poskus prodora na osvobojeno ozemlje na Dolenjskem plačal s težkimi izgubami, je poizkusil svojo srečo tudi na Štajerskem. Sovražne enote, preko 4.000 mož po številu, ki so skušale z več strani prodirati proti Zgornji Savinjski dolini, so tudi tu občutile udarnost in odločnost naše vojske. Po težkih petdnevnih borbah so jih naši borci odbili in pogнали nazaj v izhodiščne postojanke. Kolono ki je prodirala iz Zalezne Kaple in Črne proti Solčavi pa so z bliskovitim napadom popolnoma razbili. V paničnem begu je pustil sovražnik na bojišču vse težko orožje. Naši borci so poleg velike količine orožja zaplenili tudi oddajno in sprejemno radijsko postajo ter mnogo opreme.

Na Kozjanskem je moral sovražnik vsled stalne aktivnosti in pritiska naših enot zapustiti važno postojanko Slivnico, južno od Št. Jurija ob južni železnici.

Naši borci, ki so prodrli v sredo Dravskega polja, so mu iztrgali postojanko Št. Janž ob glavni cesti Maribor—Ptuj ter zaplenili toliko orožja, da se je moglo oborožiti 112 mož.

Naše enote, ki operirajo na vzhodnem Štajerskem, so prodrle globoko v bivšo Avstrijo ter likvidirale postojanko v Sv. Juriju pri Lučanah. Prebivalstvo je sprejelo svoje borce z velikim navdušenjem.

Na Gorenjskem so naše enote napadle in popolnoma razbile sovražno postojanko Poljane v Poljanski dolini. Ostre borbe z oblegano posadko so trajale 20 ur in je uspelo pobegniti le petim sovražnikom. Sovražno kolono, ki je s 16 kamioni, 40 oklopnimi avtomobili in topništvo prodirala iz Škofje Loke na pomoč ogroženi postojanki so naši borci z odločnim napadom odbili. V nadaljnjih operacijah so naše

enote uničile tudi postojanko v Gaberniku.

Na Koroškem so naši minerci pognali v zrak vodovod pod vrhom Zingarice, ki je služil za pogon električne centrale v Borovljah. Tovarne v Borovljah so ostale brez pogonske sile, vsa Rožna dolina pa brez električnega toka. — Nov uspeh, ki priča o veliki smelosti in aktivnosti koroških minercev.

Na Primorskem so prodrle naše minerske skupine prav do Jadranskega morja. Na progii Trst—Miramar so zaminirale večji odsek tračnic, kamor je zavozil vojaški transportni vlak. Lokomotiva in 10 vagonov je bilo popolnoma uničenih ter ubitih 350 sovražnih vojakov.

Na Dolenjskem je doživel sovražnik ponoven poraz na sektorju Stična—Št. Vid—Višnja gora. Da bi preprečil nastop naših enot je pripeljal nekaj čet in tankov iz Ljubljane. Z odločnim protiudarcom pa so naše enote kolono prisilile k umiku. V tem boju so nastopili tudi naši tanki in povzročili velik preplah med sovražnimi vrstami.

Oktober 1944 — mesec velikih zmag NOV

Največji uspehi so bili doseženi v **Vojvodini**, kjer so naše enote skupno s sovjetskimi četami osvobodile vso Bačko in spodnji Srem. Osvobodjena so bila mesta Novi Sad, Zemun, Kula, Ruma, Stara Pazova, Bačka Palanka in mnogo drugih krajev. Osvobojen je tudi Šabac, zadnje sovražnikovo oporišče v zapadni Srbiji. Boji so se sedaj prenesli v zapadni Srem. S temi operacijami so presekanе Nemcem vse prometne zveze v smeri Zagreba in naprej v Madžarsko in Avstrijo.

Nadaljevali so se hudi boji za uničenje obkoljenih sovražnikovih divizij, ki se nahajajo v Srbiji in Makedoniji. Samo 26. oktobra je bilo zapadno od Čačka pobitih 1.600 Nemcev. Nemci se skušajo prebiti iz obroča proti Sarajevu in je zato sarajevska obkoljena skupina napravila izpad proti Višegradu, da se združi s skupino pri Čačku. Z ozirom na dosedanje boje in z ozirom na položaj, v katerem se nahajajo obkoljene nemške čete, lahko trdimo, da ta namera Nemcem ne bo uspela. Po padcu Travnika je sedaj mesto Sarajevo obkoljeno s treh strani.

Na ta način bosta obe obkoljeni skupini, sarajevska in kosovsko-makedonska posebej razbiti in uničeni.

V **Makedoniji** so naše enote skupno z bolgarskimi četami osvobodile Kičevo in napredujejo proti dolini gornjega Vardarja in od tam proti Kosovu. Pred padcem sta mesti Kumanovo in Štip.

V **Metohiji** se vršijo hudi boji v mestu Sijenica, kamor so se prebili Nemci s Kosovega polja preko Novega Pazara. Na področju Drine so naše enote po težkih bojih zavzele Goražde in Rogatico ter s tem odrezale one nemške motorizirane sile, ki so se prebile od Sarajeva k Višegradu, da bi se združile z nemškimi četami, ki se iz Novega Pazara in Sijenice prebijajo v dolino reke Lima.

Dalmatinsko Primorje je sedaj osvobodeno in očiščeno od sovražnika od Šibenika do Boke Kotorske. Krona teh bojov je osvoboditev Splita (kar prinašamo na posebnem mestu).

Z boji v Dalmaciji so povezane operacije **črnogorskih** enot, ki prodirajo v smeri Boke Kotorske in so v svojem napredovanju za-

29. oktober

Danes pred 26. leti smo Slovenci po dolgih stoletjih nesamostojnega življenja prvič dobili priložnost, da odločamo o svoji usodi. Razdrobljen je bil državni okvir avstroogrške monarhije. Nastopil je trenotek, ki so ga stoletja željno pričakovali vsi veliki slovenski duhovi. Naš narod je bil nenadoma osvobojen iz ječe, v kateri so bili slovanski narodi monarhije izročeni neusmiljenemu pritisku nemških in madžarskih imperalistov. Kako smo tedaj Slovenci izrabili to dolgo pričakovano priložnost?

Glavna značilnost takratnega slovenskega položaja je bila nepripravljenost. Večina slovenskega naroda je ostala gluha za vodila, ki so nam jih oznanjali Prešeren, Levstik, Cankar. Zamisel Zedinjene Slovenije, postavljene v revolucionarnem letu 1848, je zvođenela v zamočvirjenosti političnega življenja monarhije; slovenski narod se je zadovoljeval z drobtinicami, politične stranke so se izživljale v kompromisarstvu in breznačelnem taktiziranju. Jalovi liberalizem, vse za vero — dom — cesarski klerikalizem in breznarodni socialdemokratizem niso bili sposobni postaviti enoten narodni politični program, predvsem pa so bili nesposobni ustvariti enotno vsenarodno gibanje, ki naj bi izvedlo vsenarodni politični program. Slovenski narod je stal v tako odločilnih časih politično razkrojen, brez programa in brez enotnega vodstva. Reševanje naše usode je bilo prepuščeno slučaju in silam izven naroda. Na tem dejstvu malo spremeni okolnost, da so se sem in tja v narodu pojavljala napredna mladinska gibanja, kakor je bil „Preporod“, ki v splošni zvođenlosti niso mogla odločilno vplivati, še manj pa pomeni „majska deklaracija, zadnji poskus vodstva slovenskega naroda za reševanje rušeče se monarhije. Slovenci smo bili prepuščeni slučaju in milosti velesil.

Tako je prišel 29. oktober 1918. Oblast avstroogrške monarhije je prenehala in Slovenci smo jo lahko prevzeli sami. To smo tudi storili. Vodstvo narodne usode je prešlo v roke predvojnih politikov vseh takratnih strank. Ustanovljen je bil Narodni svet, prva slovenska narodna vlada. Ustanovljena je bila Narodna straža, pričeli so zbirati prostovoljce, ki naj vzdržujejo red in končno tudi zavarujejo naše meje. Narodna vlada je stala pred rešitvijo težkih vprašanj. Naša domovina je postala prehod za umikajoče se razbite avstroogrške armade, z juga je prodirala italijanska okupacijska armada, ki si je v smislu londonskega pakta lastila velik del slovenskega narodnega ozemlja, usoda Koroške je zahtevala naglo odločitev. Tu se je pokazala vsa usodnost slovenske

vzele Grahovo, močno nemško četniško oporišče. Pri tej priliki je imel sovražnik 350 mrtvih.

V **Gorskem Kotaru** je ostalo neosvobodeno samo Vrbovsko.

V vseh ostalih predelih Jugoslavije napadajo naše enote sovražnikov promet in kolone, ki se umikajo proti Zagrebu in v smeri Štajerske.

nepripravljenosti. Ko so se polegli prvi valovi narodnega navdušenja, sta se narod in njegovo vodstvo v hipu znašla pred težkimi vprašanji. Najbrž bi se odločnim in dalekovidnim ljudem takrat posrečilo rešiti marsikaj, kar smo pozneje žalostno izgubili. Toda narodno vodstvo je bilo v rokah majhnih ljudi, večjih sicer strankarskega in parlamentarnega drobnjakarstva in taktiziranja, brezglavih pa v trenutkih, ki zahtevajo odločnosti, naglega ukrepanja in daljnovidnosti.

Še ena usodna okolnost je zakrivila, da Slovenci v letu 1918 nismo uspeli. Takratno narodno vodstvo ni imelo stika z ljudskimi množicami, še več, množice se je balo in trepetalo pred vsakim izrazom njihove volje. Balo se je ljudstva, ki je v novi narodni državi pričakovalo zmago demokracije in zagotovitev socialne pravice. Zato je bila prva skrb narodne vlade, da ga razorožni in mu onemogoči vsak odločilen nastop. Takrat je prvič tekla po ljubljanskih ulicah delavska kri. Prelili so jo očetje tistih, ki jo danes v potokih prelivajo v službi nemškega okupatorja. Odcepljenost narodnega vodstva od ljudskih množic je bila torej druga usodna okolnost, ki je zakrivila, da je naš narod izšel iz svetovne vojne okleščen in razbit.

Tretja okolnost je bila pomanjkanje vsakršne pomoči od zunaj. Rusija, zaradi revolucije izrinjena od soodločanja v evropskih vprašanjih, se je morala tedaj trdo boriti z notranjo in zunanjo reakcijo. Ostale velesile so delile svet po imperialističnih načelih, prezirajoč naravne pravice malih narodov. Wilsonove točke, ki so obljubljale suvereno odločanje vsem narodom avstroogrške monarhije, so zvo-denele ob zadoščanju imperialističnim koristim velesil. Bili smo izročeni na milost in nemilost imperialistom in brez moči, da si sami pomagamo.

Še ene okolnosti ne smemo pozabiti: tudi vodstvo ostalih južnoslovanskih narodov je bilo v rokah reakcionarnih plasti. V Srbiji je odločno prevladoval velesrbski element s Pašićem na čelu, ki si je zamišljal južnoslovanske dežele bivše monarhije kot osvojeno, ne pa kot osvobojeno ozemlje. Tako je južnoslovanska skupnost, za katero so se odločili jugoslovanski narodi, že v začetku nosila v sebi kal razkroja, narodne nenakopavnosti in celo zatiranja, ki se je vsako leto stopnjevalo. Ljudske množice vseh jugoslovanskih narodov, ki so stremele k ostvaritvi resnične demokracije, enakopavnosti in pravičnosti v novi jugoslovanski državi, so bile v svojem pričakovanju grdo ogoljufane.

Take so bile okolnosti, v katerih se je znašel slovenski in vsi jugoslovanski narodi ob koncu svetovne vojne. Te okolnosti so zakrivila, da smo Slovenci izgubili velike dele narodnega ozemlja, da se niso izpolnila stremeljenja ljudskih množic po demokraciji in socialni pravičnosti, te okolnosti so tudi zakrivila, da je bil naš narod za časa stare Jugoslavije kulturno, politično in gospodarsko zatiran, te okolnosti so končno v sebi že nosile kal končnega poloma versajske Jugoslavije, narodne izdaje vladajočih plasti in vse nesreče, ki jo prinaša sedanje bratomorilno klanje.

29. oktober je slovenski narodni praznik. Praznujemo ga kot spomin prvega narodnega osvobođenja, ko smo Slovenci prvič nastopili kot suveren narod ter

tako dobili priliko odločiti o lastni usodi. 29. oktober pa za nas ni le praznik, ampak tudi veliki opomin vsemu narodu, veliko svarilo pred nepripravljenostjo, s kakršno smo čakali konec prve svetovne vojne.

Spomin na 29. oktober 1918 je stal pravim Slovincem živo pred očmi. Njegov nauk smo imeli pred seboj 27. aprila 1941, ko smo ustanavljali OF, 26. junija, ko smo ustanavljali Glavni štab slovenskih partizanskih čet, nanj smo se spominjali skozi vso dobo težke osvobodilne borbe. Glavna naša skrb je bila, da popravimo pomanjkljivosti, ki so prilile 29. oktobru, prazniku našega prvega osvobođenja, toliko grenkega pelina.

Ob letošnjem prazniku 29. oktobra nas navdaja trdna zavest, da bo naš narod obhajal praznik našega dokončnega osvobođenja, ki prihaja z naglimi koraki, v izpolnitvi vsega, kar smo 1918. leta zamudili. Na ta dan smo Slovenci politično in vojaško pripravljeni, najširše ljudske množice vseh južnoslovanskih narodov

ustvafjajo novo demokratično in federativno Jugoslavijo, domovino enakopavnih in srečnih narodov, naša vojska že danes stoji na naših narodnih mejah, s katerih je ne bo pregnala nobena sila, tisočletni sen naših prednikov, Zedinjena Slovenija, bo ostvarjen, ljudska demokracija bo nepremagljivi temelj našega novega življenja. Drugače kakor 1918. leta stoji danes slovenski narod v taboru zmagovitih zaveznikov, občudovan od vseh svobodoljubnih narodov. In končno nam stoji ob strani največja zaveznica, Sovjetska Zveza s svojo Rdečo Armado, ki prinaša svobodo vsem slovanskim narodom in vsemu svobodoljubnemu človeštvu. Samozavestno in mirno pričakujemo sadov svoje težke borbe.

Naj torej živi prvi 29. oktober — dan prvega narodnega osvobođenja, naš krepki opomin! Naj živi novi, bližajoči se praznik osvobođenja, ki bo v polnosti uresničil sanje naših prednikov ter poplačal trpljenje, smrtne muke in junaštvo našega naroda!
Tone Fajfar

Pošljite v vojsko, kar sodi v vojsko!

Na našem terenu so še vedno mnenja in pojavi, ki dokazujejo, da nekatere naše organizacije in nekateri naši tovariši ne razumejo, kaj je v sedanjem razdobju narodno osvobodilnega gibanja odločilno.

Navedli bomo tri primere.

Prvi primer. V Beli Krajini še zmeraj životari nerazumljivo in naravnost nezaslišano mnenje, da je treba nekatere, za orožje vsekakor sposobne tovariše iz posameznih vasi „varovati“ pred mobilizacijo, ker bi sicer v dotičnih vaseh izgubili „stebre Osvobodilne Fronte“. Tovariši, ki zastopajo tako čudno mišljenje, pač pozabljajo, da živimo v času splošne mobilizacije, da smo dolžni z vsemi silami organizirati in izvesti splošno mobilizacijo, da je splošna mobilizacija vsekakor splošna mobilizacija in prav nič drugega in da jo je po tem takem potrebno zares splošno izvajati. Dalje se ti tovariši ne zavedajo, da je poleg dobre terenske organizacije, ki ji je treba zares posvetiti vso pažnjo, ki pa jo naj tvorijo predvsem za orožje nesposobni neborci, ženske in mladina, osnovni steber Osvobodilne Fronte — predvsem naša Narodno Osvobodilna Vojska. Končno naši tovariši pozabljajo, da varovanje „osnovnih stebrov po vaseh“ — demoralizira civilno prebivalstvo in povzroča upravičene očitke pri svojih mobiliziranih.

Drug primer. Z razvojem in napredkom našega osnovnega šolstva smemo biti vsekakor zadovoljni. Ponosni smo nanj. Nikakor

pa ne moremo biti zadovoljni in nikakor ne smemo biti ponosni če se po terenu potika vrsta mladih učiteljev, ki so sposobni, da se borijo z orožjem v rokah. (Name-noma smo rabili izraz „potika“, čeprav ti tovariši v resnici poučujajo po naših šolah.) V naši vojski primanjkuje namreč, še vedno primanjkuje tako vojaških kakor političnih kadrov, učitelji pa, ki bi s svojo prisotnostjo lahko izdatno izboljšali kadrovske situacije, se vojski odtegujejo. Ugotoviti je treba tudi, da so celo nekateri naši odgovornejši prosvetni funkcionarji izražali povsem neverjetno mišljenje, da je „važnejše poučevati na šolah, kakor pa boriti se v vojski“. Po njihovi krivdi je tako mnenje seglo celo v vojsko samo. Pojavili so se učitelji, ki so borci in celo oficirji odnosno politkomisarji, pa žele zapustiti vojsko, iti na „važnejše“ delo, skratka poučevati.

Brez dvoma je razvijanje našega šolstva, razvijanje naše prosvete izredno važna reč. Vse moramo storiti za razvoj svojega šolstva in prosvete — **toda ne na račun naše vojske**. V naše šolstvo, v našo prosvetno organizacijo sodijo samo tisti, ki so za oboroženo borbo nesposobni. Kolikor se pri tem pojavi pomanjkanje kadra za šolstvo in prosveto, je treba to vprašanje reševati tako, da začasno nastavljam strokovno manj sposobne moči, ki pa imajo do poučevanja in do otrok veselje in ki jih je treba zasilno usposobiti s kratkotrajnimi kurzi.

Tretji primer. Na Gorenjskem še vedno šari kopica ilegalcev in profesionalcev, ki ovirajo delo na terenu in ki bi jih bilo potrebno že zdavnaj poslati v vojsko. Njihovo ostajanje na terenu nekateri še zmeraj opravičujejo — z ničemer drugim kakor „s potrebami OF“.

Če nekoliko razmotrimo splošni pomen vseh takih pojavov in vseh teorij o „stebrih in potrebah OF“, brez težave razvidimo, da nekateri naši tovariši in nekatere naše organizacije zares ne razumejo, kaj je v današnjem času odločilno, kje je v današnjem času težišče. Danes je položaj drugačen od položaja 1941 in 1942. Če so 1941 in 1942 glede takratnih nalog v zadnji instanci odločale močne terenske organizacije, tedaj ne more biti danes nobenega dvoma, da prav v sedanjem razdobju naše domovinske vojne v zadnji instanci odločuje in bo odločila moč naše vojske vse. Če se tega ne bi zavedali, bi lahko zagrešili usodne napake. To seveda nikakor ne pomeni, da smemo kakorkoli zanemariti terensko politično organizacijo Osvobodilne Fronte in graditev naše narodne oblasti. Ne in stokrat ne! Večkrat je že bilo poudarjeno, da si resničnih in temeljnih priprav na končno osvoboditev niti zamisliti ne moremo brez razširitev in poglobitve Osvobodilne Fronte, brez sistematične graditve naše narodne oblasti. **Toda množično terensko utrjevanje Osvobodilne Fronte in graditev naše narodne oblasti ne smeta iti na račun naše vojske!** So seveda izjeme, ko celota vojaško političnega odnosno politično vojaškega dela zahteva, da nekaj vodilnih tovarišev, ki so sicer sposobni za orožje, ostaja na terenu. Toda taka izjema se ne sme izroditi v splošno pravilo!

Hkrati se tudi zavedajmo, da neopravičeno odtegovanje za vojsko sposobnih moških prav nič ne koristi množičnemu utrjevanju terenskih organizacij Osvobodilne Fronte in sistematični graditvi naše narodne oblasti, temveč, da jima prav nasprotno — izrazito škoduje. Teorije o „stebrih in potrebah OF“ preprečujejo namreč aktivizacijo žena in mladine, preprečujejo dviganje in razvoj novih kadrov iz ženskih in mladinskih vrst.

Naši tovariši čestokrat zelo gostobesedno govore o povezanosti

Vojvodina je osvobojena

Jugoslovansko žitnico Vojvodino, to se pravi Banat in Bačko, so si razdelili Nemci in Madžari. Madžarski grofi so si vzeli Bačko, Banat pa je poklonil Hitler svojemu hlapcu Nediću. Pa to je bila postranska stvar. Četudi bi Hitler Vojvodino daroval japonskemu cesarju, usoda Vojvodine bi bila ista: načrtno uničevanje srbskega življa in ropanje žita do poslednjega kilograma.

Že v prvih dneh okupacije so nam pripovedovali naši vojaki, ki so se prebili tam od Novega Sada in Osijeka, o zverstvih Madžarov nad Srbi. Sinovi hollywoodov iz 1914—1918 so zatemnili svoje oči. Natikanje na kol, obešanje, potapljanje pod led na zamrznjeni Donavi in Tisi, to so bile najbolj priljubljene metode Atilovih potomcev.

Nekam čudno se sliši danes, ko hoče admiral Horthy oprati Madžare teh zločinov in zvrča vso krivdo na Hitlerja. Zaman, gospod Horthy! Vojvodinci, Medjmurci in Prekmurci so si točno zabeležili vsak vaš zločin in bodo zahtevali neizprosno obračun.

Tudi Vojvodina ni čakala prekrizanih rok na svobodo. Čeprav je brez hribov in gozdov, so Vojvodinci takoj osnovali svoje partizanske čete, ki so bivale po koruznih poljih in vinogradih. Tak po-

ložaj je zahteval od vsakega Vojvodinskega partizana celega moža. Hitri in dolgi premiki, nenadni napadi na vlake, ladje na Donavi, samotna oporišča, to je bila taktika junaških Vojvodincev. Ni čudno, da so pod takimi okoliščinami prekaljene vojvodinske divizije letos z lahkoto prekoračile Drino in potem v borbi za Srbijo napravile zmagovito pot preko Šumadije v vzhodno Srbijo in prve stisnile roko Rdeči Armadi na Donavi. XII. vojvodinski korpus pod vodstvom svojega slavnega komandanta generalmajorja Danila Lekića je doslej skupno s I. proletarskim korpusom in z Rdečo Armado osvobodil svojo ljubljeno Vojvodino in naš dragi Beograd.

Vojvodina bo zaživela skupno z ostalimi jugoslovanskimi pokrajinami novo in boljše življenje. Pred vojno so se trgali zanjo zdaj srbski zdaj hrvatski veleposestniki. Vsi skupaj so jo potem prodali nemškim in madžarskim krvnikom in roparjem. Sedaj je odklenkalo enim kot drugim. Vojvodina bo uživala v novi federativni Jugoslaviji široko avtonomijo in se bo svobodno priključila eni izmed federalnih enot.

Žitne poljane ob Donavi in Tisi bodo hranile svobodni in srečnejši jugoslovanski rod.

R. P.

Boj birokratizmu, karierizmu in drugim nezdravim pojavom

(Nadaljevanje)

3) Karierizem

Birokratizmu, „biciklistiki“ soroden pojav je karierizem. Prav tako, kakor sta birokratizem in „biciklistika“ poseg reakcionarne protiljudske preteklosti v našo sedanost, prav tako je tudi karierizem ostanek, eden najgrših ostankov starih časov, ki se ne smejo nikoli več povrniti. Od funkcij in položajev se je marsikomu zavrtele v glavi. Pojavili so se tovariši, ki mislijo, da jim funkcija in položaj dovoljujeta osebno neskrupnost. Po mnenju teh tovarišev pomeni uvajanje funkcij in položajev, da se je odprla doba karierističnega lova za njimi.

Taki tovariši in tovarišice očividno pozabljajo, da funkcija in položaj po eni strani izražata kolosalen napredek našega pokreta, ki je dosegel tudi že svoj državni prerast in svojo državno razčlenjenost, po drugi strani pa da nalagata svojim nosilecem še večjo odgovornost in še večjo predanost.

Kdor misli, da obstaja v narodno osvobodilni borbi in da bo obstajala v svo-

zaledja z vojsko. O taki povezanosti pa ne zadostuje samo govoriti. Treba jo je v praksi izvajati. Izvajati jo v praksi pa predvsem pomeni, dati v vojsko, kar sodi v vojsko, ne pa pod firmo „stebrov in potreb OF“ vojski odtegovati ljudi, ki jih vojska potrebuje, in s tem hkrati demoralizirati naš teren.

Boris Kidrič

bodni bodočnosti kakršna koli druga pot za „napredovanje“ razen poti požrtvovalnega dela, razen poti popolne predanosti naši stvari in razen poti razvijanja vseh sposobnosti zaradi stvari, za stvar in v korist stvari tudi za osebni razvoj vsakega posameznika — ta se prvič temeljito moti, drugič pa pozablja, da je največji škodljivec našega gibanja.

Karierizem pomeni v svojem bistvu najhujše uničevanje predanosti in zdrave ambicije. Mi razlikujemo ambicijo od ambicije. Od bolne ambicije razlikujemo zdravo ambicijo, ki smo jo vselej gojili, jo gojimo in jo bomo tudi v bodoče gojili. Zdrava ambicija izraža samo eno. Izraža stremljenje, da daš vse za stvar, da razviješ čim več osebnih sposobnosti v korist stvari, da dosežeš v svojem delu čim več uspehov zaradi stvari. Zdrava ambicija pozna in uporablja pomembni vzgojni sredstvi — sredstvo priznanja in popularizacije poštenih kadrov in sredstvo zdravega tekmovanja. Oboje sredstev še vse premalo uporabljamo, vse premalo dajemo zadoščanja in priznanja tistim borbem in funkcionarjem, ki so dokazali svojo predanost in v korist našega pokreta razvili svojo sposobnost, vse premalo populariziramo take tovariše.

Prav zato pa se na drugi strani pojavlja karierizem, ki nima z zdravo ambicijo ničesar skupnega, ki ne temelji na predanosti, temveč se poslužuje intrig, medsebojne zavisti, skrivanja napak, „biciklistike“.

Nobenega dvoma ne more biti, da vodijo pojavi karierizma v razkroj posameznih funkcionarjev in njihove okolice, kjer jih pravočasno ne zatremo.

Zato: oster boj karierizmu, toda več zdravega tekmovanja, več populariziranja predanih tovarišev in tovarišic, njihovih uspehov, več priznanja tistim, ki ga zaslužijo, več zdrave ambicije.

4) Vprašanje privatnega življenja

Nekateri tovariši se ne zavedajo v zadostni meri, da njihovega privatnega življenja ni mogoče ločiti od njihovega javnega dela. Pozabljajo, da so oči vseh ljudskih množic uprte v njih in da ljudske množice po njihovem privatnem življenju ne sodijo samo njih samih, temveč da sodijo vse naše gibanje. Hkrati si ti tovariši niso povsem na jasnem, da vodi nesolidno privatno življenje borca v vsakem pogledu v razkroj.

Dvoje pojavov je, ki jih moramo danes najostreje obsoditi. Po eni strani se dogaja, da se naši tovariši marsikje udajajo lahkomišelnim zabavam in veseljačenju v zaledju, medtem ko borci na fronti prelivajo kri in iz dneva v dan tvegajo življenje. Po drugi strani pa smo pričali pojavom nesolidnega seksualnega življenja in njegovih posledic. Ne bo težko ugotoviti, da je oboje medsebojno pogojeno.

Kar se zabave tiče, poudarjamo, da nimamo ničesar proti zdravi zabavi, ničesar proti zdravi sprostitvi po trudapolnem delu. Taka zdrava zabava in taka zdrava sprostitve sta potrebni, toda pri-

rejati ju je treba skupno z ljudskimi množicami, ne pa v izoliranih konventiklih, kakor je temu čestokrat primer.

Kar se seksualnega življenja tiče, bodi naglašeno, ostro naglašeno, da vsaka nesolidnost v tem pogledu vodi slehernega, zlasti pa borca našega gibanja v — razkroj. Med našimi borci in funkcionarji ne dovoljujemo in ne bomo nikoli dovoljevali seksualne razpuščenosti. Vsem takim in podobnim pojavom napovedujemo brezobziren, najostrejši boj. Brez popuščanja jih je treba preganjati.

**

Nobenega dvoma ne more biti, da sta zdrava in konstruktivna medsebojna kritika in samokritika kot preizkušeni stari pravili vseh borcev osnovno sredstvo za borbo proti nezdravim pojavom. Kjer so se stvari razvile predaleč, pa je treba brezobzirno čistiti! Uvesti moramo kontrolo od vrha navzdol in od spodaj navzgor. Popolnoma napačno je stališče onih, ki se boje kontrole ljudskih množic in funkcionarjev. Kontrolo ljudskih množic je treba pobuditi v njenem polnem obsegu, taka kontrola je izvir našega ljudskega, našega demokratičnega zdravja.

V naših zdravih osnovnih kadrih moramo vzbujati iniciativo in samoiniciativo, vzgajati jih moramo v duhu potrebne samostojnosti, ki je hkrati z zavestno disciplino najbolj učinkovita protiutež okostenelemu birokratizmu in sleherni duševni atmosferi.

Boris Kidrič

Po svetu

Bolgarski narod priznava krivice

Bolgarski minister Pešev je dal predstavnikom tiska sledečo izjavo: Vlada domovinske fronte je mnenja, da je sporazum med novo Jugoslavijo in novo Bolgarijo velikega pomena za Bolgarijo na splošno, posebno pa še za naše odnose z jugoslovanskimi narodi. Zunanja politika nove Bolgarije mora temeljiti na iskrenem pristrčnem in večnem prijateljstvu med bolgarskimi in jugoslovanskimi narodi. Pred nami in pred vsem bolgarskim narodom je težka naloga, da v resnici popravimo napake, ki smo jih zagrešili v odnosih z jugoslovanskimi narodi. Vlada domovinske fronte priznava nepravilnosti prejšnjih bolgarskih vlad do narodov Jugoslavije in drugih naših sosedov in želi storiti vse, kar je v njeni moči, da jih popravi. Vlada upa, da bo bolgarsko ljudstvo razumelo njene težnje. Bolgarski narod priznava krivice, storjene jugoslovanskim narodom, ki jih je zagrešil s tem, da je trpel fašistično vlado, izpolnjeval njena protinarodna povelja in sodeloval pri izvrševanju zločinov.

Bolgarski narod prizna vse to in se bo marsikomu odrekal, da bo pomagal jugoslovanskim narodom obnoviti državo. Maršal Tito je obljubil da bo storil vse, kar je v njegovi moči, da se ublaže napeti odnosi med jugoslovanskim in bolgarskim narodom, ki so posledica vojne in bivanja naših čet na ozemlju Jugoslavije. Maršal Tito je izjavil: **Bolgarski narod mi je prav tako blizu kot jugoslovanski narodi. Moja želja je, videti vse južne Slovane združene v eni državi, na ta način se bomo v bodočnosti izognili vojnem med bolgarskimi in našimi narodi. Toda naš položaj je težak. Hočemo, da nam bolgarski narod po svojih zmožnostih pomaga zaceliti naše rane.**

Sofijski radio poroča, da se je 12. oktobra vršilo posvetovanje bolgarskega trgovskega ministristva o pomoči v hrani in materialu novi Jugoslaviji. Pomoč bo odposlana v najkrajšem času.

Nova albanska vlada

Nedavno je bila na konferenci predstavnikov osvobodilnega giba-

Z bojišč

Vzhodna fronta je sedaj več ali manj aktivna od severnega do Egejskega morja. Glavni boji se še vedno vrše na krilih.

Na skrajnem severu je Rdeča Armada po osvojitvi Pečenge prekoračila norveško mejo in zavzela važno pristanišče ob Barenskem morju Kirkenes. Okoli 200.000 nemških vojakov je na ta način odrezanih v severni Finski in severni Norveški.

Na drugem balkansko-donavskem krilu napreduje Rdeča Armada skupno z NOV Jugoslavije, bolgarskimi in romunskimi četami proti zahodu. Osvobojena je vsa Transilvanija in skoro vsa Podkarpatska Ukrajina z Munkačem in Užgorodom. Glavna bitka se sedaj vrši na Tisi, ki brani dohode k Budimpešti.

Vdor Rdeče Armade v Vzhodno Prusijo se uspešno nadaljuje. Nemci se divje branijo. Vsaka hiša in vsak grm je izpremenjen v bunker. Hitlerjevci se zavedajo, da izgubljajo z Vzhodno Prusijo svojo najtrdnjšo oporo.

Na zapadni fronti so prenešeni glavni boji v zahodni del Holandije, kjer so angleške čete zavzele Tilburg in Breda. Nemci se umikajo na reko Maas. Amerikanci uspešno napredujejo v Vogezih.

V Italiji imajo zavezniške čete le še nekaj kilometrov do Bologne in Ravene. V Grčiji zavezniške čete skupno z NOV Grčije hitro napredujejo proti severu in so oddaljene še 65 km od jugoslovanske meje.

**

Vse te operacije predstavljajo uvod v zadnji naskok na Nemčijo, ki je bil do potankosti izdelan na konferencah v Quebecu med Churchillom in Rooseveltom in v Moskvi med Stalinom in Churchillom.

nja v Beratu v južni Albaniji sestavljena nova albanska vlada, ki ji načeluje Enver Lodže, komandant Narodno osvobodilne vojske Albanije. Vstala je nova Albanija, dežela demokracije in napredka, ki ne bo več oporišče reakcije in ne bo več služila imperialistom kot izhodišče za podjarmljevanje ostalih narodov Balkana.

Avstrija bo svobodna

Hitlerjevci so se dolgo časa čutili v Avstriji kot v globokem zaledju. Ofenziva Rdeče Armade v jugovzhodni Evropi pa jih je vznemirila. Po poročilih iz Stockholma se je vršilo na Dunaju posvetovanje odgovornih nacijev, ki so po vsej Avstriji razširili Hitlerjevo povelje, da je treba Avstrijo braniti prav tako kakor vsako drugo provinco nemškega rajha.

Toda ni sile, ki bi pomagala Hitlerju, da obdrži Avstrijo. Avstrija bo svobodna dežela, ker ima do tega pravico. Pred letom dni

Novi lik sovjetskega borca

Oktobrska revolucija je ustvarila Rdečo Armado, ki je zadala v današnji vojni za svobodo človeštva Hitlerju odločen udarec. Rdeča Armada je ustvarila nov lik borca, ki je v sveti domovinski vojni pokazal čudeže junaštva.

Sovjetski časopisi vsak dan prinašajo kratka in preprosta poročila o junaških podvigih borcev. To niso pripovedke ali izmišljotine umetnikov, to so preprosta dejstva, ki so jih zabeležili očividci. Junaški podvig v Sovjetski Zvezi ni več delo izjemne osebnosti. Postl je množično utelešenje visoke zavesti navadnih sovjetskih borcev, ki jih je brez števila.

Izbrali smo dva primera izmed najznačilnejših.

S svojo smrtjo je zadal sovražniku udarec

Slava kapetana Gastela se je raznesla po vseh letalskih edinicah. Junaki zraka hitro izvedo drug za drugega.

Zadnji podvig kapetana Gastela ne bo nikdar pozabljen. 3. julija 1941 se je kapetan Gastelo na čelu svoje eskadrile boril v zraku. Globoko spodaj na zemlji se je tudi bil boj. Sovražne motorizirane edinice so se prebijale na sovjetsko zemljo. Ogenj našega topništva in aviacije jih je zadrževal in zaustavljal njihovo gibanje. V svojem boju Gastelo ni pozabil na boj na zemlji. Črni madeži koncentracij tankov in nakopičene cisterne bencina so pričale o zaustavljanju vojnih operacij sovražnika.

Pogumni Gastelo je nadaljeval svoj boj v zraku. A glej granato sovražnega protivzračnega topništva. Prebila je na njegovem avionu rezervoar za bencinom.

Avion je v plamenih. Izhoda ni.

Kaj naj tako konča svojo pot? Spustiti se s padalom, dokler ni prepozno, na teritorij, ki ga je zavzel sovražnik in predati se v sramotno ujetništvo? Ne, to ni izhod.

In kapetan Gastelo ne sname jermenov z rame, ne zapusti gorečega aviona. Doli na zemljo k nagradnim sovražnim cisternam je planil s svojim gorečim avionom. Plamen je že blizu letalca. A blizu je tudi zemlja. Oči Gastela, ki jih muči ogenj, še vidijo, ožgane roke so močne. Umirajoče letalo še uboga roke umirajočega pilota.

Tako se bo končala njegova pot, ne s spuščanjem s padalom in ne z ujetništvom — temveč s slavnim podvigom!

Gastelovo letalo se zarije v grmado cistern in tankov — in strašno, dolg odmev eksplozije pretrse ozračje nad bojiščem: sovražne cisterne lete v zrak. Zapomnimo si ime junaka — kapetana Nikolaja Francoviča Gastela.

so vlade Velike Britanije, ZSSR in ZDA v deklaraciji o Avstriji izjavile, da je bila Avstrija prva svobodna dežela, ki je padla kot žrtev hitlerjevske agresije in zato mora biti svobodna v svojih narodnih mejah. (Moskva).

Med nesmrtnimi stalinskimi sokoli bo večno živel spomin na podvig človeka, ki je s svojo smrtjo zadal udarec sovražniku . . . „PRAVDA“ 10. 7. 1941.

...Vsak ve, kaj pomeni edini sin

Zgodilo se je v Sebastopolu zadnje dni njegove junaške obrambe. Nemci so že prodrli v mesto, zavzeli severni in južni zaliv, a na ozkem delu obale so se še borili zadnji Sebastopolci.

Ponoči so ob obali pristajale male ladjice in odvažale ostanke posadke in prebivalcev. Ladje so se natovarjale pod sovražnim ognjem in takoj odplule na odprto morje, a oni, ki jim ni uspelo vkrcati se, so nadaljevali z borbo s sovražnikom, ki se je razbesnel v pričakovanju naslednjih ladij.

Baterija, v kateri je služil Boris Klimentjevič Melnik je še delala, a že je bila dana zapoved, naj vse pripravi za uničenje.

Ko je izvršil zapoved, je Melnik prosil naj ga puste domov. V mestu je imel ženo in 11 letnega sinčka. Bila sta blizu v kamnolomu, a on jih je moral dolgo iskati. Zemlja se je tresla medtem ko se je plazil, sedel v luknjah od granat, ki so se še kadile, ležal v jarkih in iskal svoje pod zemljo v temnih duplinah. Trepetal mu je pred očmi — nikogar ni spoznal. Končno, sam ni vedel kako, je naletel na sina.

Melnik je pohitel s svojima k obali, bližje h kraju nočnega vkrčavanja. Razburkan zrak jih je nosil in premetaval, vlekli po zemlji in priklepal nanjo, zamedel od spodaj in spet odkril, morali so brcati z nogami v zraku kot ščene, ki ga vržeš v vodo.

Končno je Melnikova družina pritavala do čeri na obali in tam je Melnik po vrvi spustil ženo in sina k morju.

Šele tedaj je pomislil na pot, ki jo je prehodil z ženo in sinkom. Prešnil ga je strah ob misli na to pot. Šele sedaj je opazil blede sinčkov obraz, tako blede, kot da bi bil premagoval muke in trpljenje in spomnil se je, da je on ves čas odstranjeval prst z njegove glave in ramen, šele sedaj je tudi zapazil razsvetljeni, sikajoči drobci granate v suhi travi.

10 centimetrov od dečkovo glave in zavohal vonj po ožgani koži. Težko mu je bilo. Strašno je voditi otroka skozi trpljenje, ki ga včasih niti odrasli ne morejo prenesti.

Vsak ve, kaj pomeni edini sin. In glej, to kar je 250 dni napadalo trdnjavo, napada sedaj njegovega sina.

Bil je zadnji dan Sebastopola.

Melnik je zaupal družino znanemu kuharju in nato se je moral še vrniti v baterijo. Iz baterije je odhajal med zadnjimi in uspel je. Kmalu bo odšla ladja, podvival se je, da bi vkrčal nanjo ženo in sina.

Ob izhodu pri poslednjem topu je nenkrat zaskočil stokanje. Sluh ga je vodil do stokajočega. Otupal ga je. Pred njim je ležal težko ranjen komandant. Kaj naj stori z njim? . . . Ali naj ga prenese na ladjo? . . . Časa je malo, a na obali morja čakata žena in sinko . . . Pustiti ga . . .

Melnik je pogledal na morje — ladje so se bližale. Tedaj je zavihel komandanta na rame, privezal njegovo telo na svoj pas, položil ranjenčeve roke okrog svojega vratu, jih pritisnil z brado, da ne bi omahnile in z bremenom tekel k obali. Čeprav pot ni bila dolga, je pohitel kar je mogel, ker se je bal, da bo težko opraviti oba posla. Ali naj zapusti komandanta in beži za svojima, ali naj reši komandanta ter ženo in sina prepušči srečnemu slučaju?

Redko se pred človeka v življenju postavi tako težka preizkušnja. A sedaj, ko je ranjeni komandant brez moči ležal na Melnikovih močnih ramenih, je ob enem z njegovim na pol mrtvim telesom ležala na plečih tudi dolžnost, težka in junaška dolžnost mornarja vojne mornarice, ki narekuje, da je treba varovati komandanta bolj kot samega sebe. Melnik je priteklo do strme čeri, pritisnil je brado k prsim tako, da so pod njo zapokali prsti ranjenca, spustil se je po vrvi. Uspelo mu je skočiti na mostiček, prijel se je za rob ladjice in ne da bi se ustavil, se je s svojim bremenom prevrnil preko roba. Odpluli so! . . . Melnik je bil na odprtem morju. Plameni Sebastopola so se dvigali visoko v nebo kot zora. Žene in sina ni bilo na ladji, ostala sta v Sebastopolu . . .

Ako se ne bi ranjeni podporočnik opomogel in javil o Melnikovem podvigu, morda še danes nihče ne bi vedel, koliko ga je veljal Sebastopol.

„KRASNJA ZVEZDA“ 15. 8. 1943.

Ural

Kaj vemo o Uralu? Presneto malo. V šoli smo se učili, da je Ural gorovje, ki loči Evropo od Azije. Res je, Ural je skoraj 4.000 km dolgo gorovje, ki se izgublja v daljni sever in na jugu v kazahstanske stepe. Tod Ural ni samo gorovje, Ural ni kamenita hrbtenica, Ural je jeklena hrbtenica sredi mogočne sovjetske dežele. Ural je kovačnica, v kateri se je skovalo n se še kuje orožje za sveto domovinsko vojno; in v teh kovačnicah se je kovalo orožje, ki danes prinaša svobodo tudi nam. Tako je Ural s svojimi snežnimi vrhovi, s svojimi gozdovi in s svojo ostro in moško naravno lepoto odločilno posegel v to vojno in s tem tudi v naše slovensko življenje. Zato se spodobi, da se ga ob tem velikem praz-

niku spomnimo, kajti Oktobrska revolucija je tudi Uralu prinesla svobodo, prinesla je svobodo naravi in svobodo ljudem.

Nazadnjaški režimi ne pritiskajo in ne izkoriščajo samo človeka, pritiskajo in izkoriščajo tudi naravo, iz katere kar križem kražem vlečejo silo in bogastvo. Taka je bila v carskih dneh usoda Urala in njegovega človeka, ki je največkrat pod tujim bičem moral vrtati v svojo goro. Lastniki rudnikov so ugonabljali ne samo ljudi, ki so morali garati noč in dan, ugonabljali so tudi to veličastno in mogočno pokrajino: Kaj jim je bilo mar za pokrajino? Lastniki so kaj redko živeli na Uralu, zato so tam postavili zasilen brlog delavcu, ki je z žlico brodil

po kaši, s slabimi škornji pa po blatu in snegu.

Lenin je to sliko kaj jedrnat prikazal v svoji knjigi „Razvoj kapitalizma“: Slabo izkoriščanje dela, nazadnjaška tehnika, nizke plače, večinoma ročno delo, primitivno roparsko in barbarsko izkoriščanje naravnega bogastva, monopoli, omejenost v tekmovanju, zaplankanost in izolacija od trgovsko-industrijskega gibanja tistih časov — to je splošna slika Urala.

Toda Oktobrska revolucija je vse to spremenila. Z močno, toda ljubeznivo roko je posegla na Ural. Leta socialističnega dela so popolnoma spremenila gospodarstvo in osnove življenja na Uralu. Novo življenje vsepovsod. Zrasla so velikanska mesta z univerzami, gledališči, klinikami, znanstvenimi inštituti. Ural, kakršnega je opisal Lenin, se je moral umakniti mladi, novi pokrajini, ki je bogata na novih mestih, ki pa je vseeno ohranila svoje bistre in pridne ljudi, ki ljubijo svoje kamenite gore, obširne gozdove, svojo strogo naravo.

Sovjetska sila je spremenila Ural, ker je temeljito spremenila odnose med ljudmi in odnos med človekom in naravo. Sovjetska vlada ni poslala na Ural samo inženirjev, poslala je tja tudi geologe, učitelje, zdravnike, umetnike, ki so tam ustvarili nov svet.

Ural se je razvil v treh petletkah. Stalin je leta 1931 rekel: Vzemite Ural, ki je kombinacija takega bogastva, kakršnega ne najdete nikjer drugje na svetu. Železo, premog, petrolej, žito — česa orav za prav ni na Uralu? Res je, Ural hrani v svojih zakladih železo, zlato, baker, nikelj, krom, boksit, grafit, premog, petrolej in v svojih najglobljih globinah radij za vse človeštvo. Toda Ural je tudi bogata poljedelska pokrajina: žito, pašniki, široki, nepregledni gozdovi polni divjačine, dolge reke polne rib.

V načrtih tretje petletke je bilo odločeno, da se mora na Uralu produkcija premoga dvigniti za 310 odst. V istem načrtu je bilo sklenjeno, da se mora na Uralu zgraditi „drugi Baku“, nova močna baza za petrolej med Volgo in Uralom. Načrt je zahteval zgraditev novih železaren in jeklaren, ki bi na mestu dobivale vse potrebne surovine. Kako velika je bila Stalinaova previdnost in njegov pogled v bodočnost. Če ne bi bili takrat rešili teh problemov, če se ne bi bili takrat oprijeli junaškega dela na Uralu, bi Rdeči Armadi manjkalo orožja, ko je izgubila industrijo v Ukrajini. Samo to velikansko delo je dovolilo, da je uralska industrija lahko priskočila na pomoč Rdeči Armadi in da je Ural lahko sprejel pod svoje varno okrilje tovarne in na tisoče delavcev, ki so prišli iz moskovskega okraja in iz doneškega bazena. Industrija na Uralu se je v prvih dveh letih vojne potrojila.

S tovarnami pa so prišli na Ural tudi novi ljudje, novi delavci, ki so iz Ukrajine in drugih pokrajin prinesli tja svoje izkušnje in svoje metode dela. Z njimi pa so prišle tudi njihove kulturne ustanove. Sovjetska vlada jim je nudila vse, kajti Ural ni samo zaledje za med vojno, Ural je nova pokrajina, kjer rase novo življenje, veselo in ponosno. In ko se ponoči rdečearmejci, med njimi tudi slavni uralski in sibirski strelci, daleč od svojih domov borijo z orožjem v rokah, ki je prišlo z daljnega Urala, lega na Ural noč. Od vsepovsod gorijo velikanske Martinove

Benjamin Kaverin

Tizian

Prinašamo kratko črtico sovjetskega pisatelja Kaverina, ki jasno dokazuje, kako sovjetski človek zna ceniti velike umetnine, tako ceniti, da je zanje pripravljen žrtvovati celo življenje. Dogodek v tej črtici ni osamljen. Medtem ko so sovjetski vojaki reševali velike umetnine, so nemško-fašistični nosilci novega reda, posekali jablane v Jasnaji Poljani, jablane ki jih je veliki duh sam zasadil, njegovo delovno sobo pa so spremenili v konjušnico; v Klinu so izropali muzej Cajkovskega, razbili klavir in z njegovimi rokopisi kurili peč; v Novgorodu so vrgli v zrak starodavno katedralo itd. To so dokazi nemške kulture. Toda saj je jasno: kdor drugemu svobodo krati, sam ne more biti svoboden — in kdor umetnost uničuje, sam umetnosti imeti in ceniti ne more. To so nam fašistični razbojniki že zdavnaj dokazali.

Med mornarji, ki sem jih srečal v Severni mornarici, me je prav posebno zanimal kapitan Guramišvili. Začela sva se družiti. Kot poveljnik obalnih stražnih ladij je bil seveda zelo zaposlen, toda Gruzinec zmeraj najde nekaj časa za prijatelja.

Ob večerih sva sedela v njegovi kajuti, se pogovarjala in kadila. Včasih sva molčala in kadila in tudi to je bilo prijetno. Všeč mi je bil. Bil je ljubezniv, kar se danes sliši nekam staromodno. Mirno je kadil svojo pipico ter pripovedoval neverjetne zgodbe, o kakršnih smo pred vojno samo lahko sanjali.

Prvič sem videl človeka, ki je tako temeljito poznal vojno. Seznanil se je z vojno na kopnem in na morju, v močvirju okrog Pinska in v gorah nad severnim povratnikom. Govoril je o vojni natančno, hladnokrvno in popolnoma odkrito.

„Življenje je pač vredno toliko, kolikor je vredno v tej borbi,“ mi je rekel nekoč. „Včasih na to samega sebe opozorim, kadar se razburjam.“

Bil je vojak — v pravem pomenu besede. Videti je bilo, da niti ne želi misliti, kaj bo delal po zmagi, za katero je dajal vse svoje sile. Ob neki priliki sem ga o tem vprašal ter dodal, da se mi zdi popolnoma naravno, če ljudje, ki drže v rokah orožje ter sleherni dan, sleherni uro gledajo smrti v oči, ne mislijo o bodočnosti. Saj ne utegnejo in niti volje nimajo za to.

„Varate se,“ mi je odgovoril. „Mislijo, pa še kako mislijo. Kaj to pomeni — bodočnost? Sleherni ima svoje nade in svoje načrte. Toda za vse je to — zмага, povratek domov, počitek, novo življenje.“

peči, kadi se iz dimnikov in plavžev. Delo gre naprej noč in dan, kajti tudi delo je borba. Tam živijo mesta, med njimi glavno mesto na Uralu Sverdlovsk, nekdanji zamazani Jekaterinburg, o katerem pa ni več sledu. Tam je zdaj ponosno velen.esto, tam je leningrajsko gledališče Kirova, tam je leningrajska opera, ki daje novo opero „Jemeljan Pugačev“. Tam je ukrajinsko operno gledališče, tam je jubilejna seja sovjetske akademije, tam je življenje.

Ko je 22. junija nemški fašizem zahrbtno napadel Sovjetsko Zvezo, so se

Bodočnost bo čudovita,“ je dodal vzhičeno. „Saj niti ne more biti drugače po vsem tem, kar je ljudstvo pretrpelo. Vsak to ve in zato skrbi za bodočnost, nemara nagonsko. Želite, da Vam povem dogodek? Presodite sami, ali imam prav ali ne ...“

Bilo je spomladi leta 1942. Borili smo se na kopnem: branili smo starinsko mestece P., ki je polno zaraslih, gostih vrtov, vijugastih uličic, na katere so se tiste dni osipali rožnobeli nežni cvetovi češenj. Po eni izmed teh uličic je tekla bojna črta. Med razvalinami starinske trdnjave iz dobe Stefana Batorija je bilo v vzhodnem predmestju moje poveljniško mesto. Takrat sem poveljeval odredu. Nekega jutra, ko se še nisem doobrá predramil iz kratkega nemirnega sna in na zemljevidu s križci označeval hiše, iz katerih smo bili pregnali Nemce, mi pripeljejo malega starca s širokokrajnim klobukom na glavi.

Siv, blede, neobrit, v dolgem z ometom posutim plašču, je bil podoben norcu. Toda ni bil niti najmanj blazen. Ravno narobe, docela razborito mi je razložil, kdo je in po kakšnem poslu se je dovolil vznemirjati me, kakor se je sam vljudno izrazil.

Bil je upravitelj mestnega muzeja v P., lepega muzeja, o katerem sem slišal že pred vojno.

„Imenujem se Perčihin,“ je rekel, „potomec sem tistih trgovcev Perčihinov, v katerih starinski hiši je sedaj muzej.“

In ko se mi je tako predstavil, je začel govoriti o stvari, zaradi katere je bil prišel.

„V muzeju je ostalo še precej dragocenih del. Toda med njimi je mojstrovina bre. primere, ki jo moramo na vsak način rešiti, kajti zgodovina nam ne bo odpustila, če pade v roke barbarom Nemcem.“

Vprašal sem ga, kakšna mojstrovina je to in odgovoril mi je Tizianova slika „Prebujenje pomladi“.

Tizian v P.! Že sem hotel vljudno odsluviti tega potomca trgovca Perčihina. Toda možakar me ustavi:

„Vam se zdi kaj malo verjetno, da bi bila v P. Tizianova slika. Toda P., kakor veste, je tik stare meje. Leta 1918. ko so nekateri ljudje emigrirali iz Rusije, so jim meji odvzemali umetniške dragocene, ter jih izročali mestnemu muzeju. Tiziana je seveda zahteval Leningrad. Toda jaz sem ugovarjal in pokojni Lunačarskij mi je pomagal. Ob tisti priliki je izrazil svoje mnenje z znanimi besedami: (Nadaljevanje na 9. strani)

dvignili vsi ljudje na Uralu, ki imajo že staro tradicijo borcev iz državljanske vojne. Nekateri so šli v vojsko, drugi so prišli za orodje in delajo. Delajo sedaj in delali bodo tudi po vojni, kajti sila Urala je neizčrpna in njegovi zakladi nepregledni, kakor je neizčrpna sila uralskih ljudi in slehernega sovjetskega človeka, ki danes stoji trdno v veri v novo bodočnost, trdno kakor sam Ural, ki ga mi danes ob velikem prazniku Oktobrske revolucije pozdravljamo.

C. M. B.

Tizian

(Nadaljevanje z 8. strani)

„Mala mesta imajo pravico do velike umetnosti.“

Zamislite si v kakšnih okoliščinah je potekal ta razgovor: Nemci so bili že začeli s svojim metodičnim ognjem iz tankov, ki so prišli čisto blizu. Grude zemlje in kamenje je butalo ob steno, a to malo človeče v dolgem plašču citira stare in nove avtorje in brez strahu govori o Tizianu.

Zamislil sem se. Prav za prav v tem ni bilo nič nemogočega. Prav prejšnji večer me je bil naš zdravnik zaprosil, da bi poslal nekoga po zdravila, ki so prav tako kakor Tizian ostala pri Nemcih in ki nam niso bila nič manj potrebna kakor — Tizian. Da vzamemo zdravila in Tiziana!

Poklical sem poročnika Norkina iz izvidniškega odreda. Poznal sem ga še iz Finske, iz Hankeja. Bil je Leningrajec, z vseučilišča „Frunze“, droban, temne polti, navidez mamin miljenček, toda pri svojem poslu drzen in bister. Mimogrede naj še povem, da je izvrstno risal, — kdo bi mogel biti primernejši, da reši iz nevarnosti nesmrtnega Tiziana?

Poročnik je vzel s sabo upravitelja muzeja, ki je odločno odbil, da bi si namesto klobuka nataknil na glavo čelado, in se je še isto noč z avtomobilom odpeljal preko bojne črte. Zjutraj se je vrnil, toda nekam pobit. Pripeljal je zdravila in Tiziana, upravitelj muzeja pa je žal za vedno ostal v P.

„Slika je bila pri njem doma, je poročal poročnik,“ šli smo z avtomobilom do tja in sliko vzeli. Toda on je začel vlačiti na dan še neke svoje stvari in so ga pobili.“ Tako sem se moral vrniti sam in se pri povratku boriti.“

Imel sem prekrasen nemški revolver; odpel sem si ga ter ga dal poročniku. Ploščico z napisom „Za vzorno izvršitev svoje naloge“, smo naročili šele čez pol leta v Moskvi.

Zvita velika slika na platnu je ležala v avtomobilu med ovoji, alkoholom, vato in zavoji zdravil. Razvili smo sliko in bili smo presenečeni. Bila je lepa slika! V vrtu pod cvetočimi jablanami so bile velike mize in na mizah so ležali kosi mesa, kruha in divjačine. Kmetje in kmetice so se držali za roke in plesali in peli, veselili, oznojeni, zdravi, v pisanih prazničnih oblekah. Ob strani, pri sodčku, obdanem z bakljami, je stal vojak v ogromnih usnjatih škornjih, pil vino in rdeči curek mu je tekel na usnjato uniformo. Lampijončki so viseli na drevju. To je bil kmečki ples, praznik pomladi — prekrasna slika in človeku je bilo takoj laže pri srcu. Prijela te je volja, da bi se pomešal med ljudi na sliki, da bi plesal in pil vino iz sodčka in pojedel kos kruha in glavo čebule.

Koncem maja smo zapustili mesto P. Preden smo odšli, smo Švabe „napojili“, kakor pri nas pravimo — kajti poveljnik korpusa general Zegržt ni v svojih poveljih zaman obljubil za vsakega ubitega mornarja teden dni dopusta, a za vsakega živega mornarja dva tedna. Prebijati smo se morali k svojim skozi Brezanske gozdove in Borščevska močvirja.

Ne bom vam pripovedoval o podrobnostih tega pohoda, kajti o tem je ves čas pisalo časopisje. V stalni borbi smo premerili nad tisoč kilometrov. Nismo imeli kruha; sušili smo konjsko meso

Otroci Sovjetske Zveze

Mladi umetniki iz Uzbekistana

Razstava otroških slik iz Uzbekistana, ene izmed procvitajočih republik na sovjetskem Vzhodu, kaže, kakšne izkušnje je prinesla vojna sovjetski mladini.

Otroci risb niso risali za razstavo. Njihova dela so spontan izraz otroške želje spoznavati svet okrog sebe, zabeležiti njegove barve in črte. Med vojno je Osrednji dom za umetniško vzgojo otrok v Uzbekistanu zbral na tisoče otroških risb. Samo majhen del je sedaj razstavljen v Moskvi, a že ta kaže veliko raznoterost talentov in silo izraza.

Vidno mesto zavzemajo risbe uzbekistanskih otrok. Zanimivo je, da uzbekistanska pokrajina prav tako privlači otroke drugih narodnosti, katerim je Uzbekistan postal drugi dom. Osemletna Maša Elkonina živi v Taškentu dve leti. Privlači jo romantika preteklosti. Obenem z Aleksandrom Nevskim in Petrom I., Puškinom in Bitko na Kulikovem polju slika Maša zgodbo Ferhada in Širine, ene najlepših uzbekistanskih legend, in poleg prizora iz ruske pravljice leži prizor iz uzbekistanske pripovedke.

Mali uzbekistanski umetniki so posvetili svoji domovini prave pesmi v barvah. Tako pesem slika Vorošilovo zadružno kmetijo. To je vrsta slik „Obiranje sadja“, „Na bombaževih plantažah“, „Na fronto“ in „Prve melone za ranjence“. Te risbe so polne nepričakovanih zanimivih podrobnosti iz življenja na zadružnih kmetijah.

Do nedavna je uzbekistanska tradicija prepovedovala vsako slikanje živih bitij. Danes nadarjeni uzbekistanski otroci slikajo življenje okrog sebe: pobiranje bombaža in sadja, pomladansko setev in žetev s kombanjami, vojake, ki gredo na fronto, zdravljenje ranjencev, radio v čajarni, gradnjo, kanalov, gledališke igre in sprevide. Najboljše in najbolj izrazite risbe so risba Kamrakulova „Moj oče je zadružni kmet“, „Otroci v sadnem vrtu“, „Praznični sprevod“, „Stric Šura prihaja domov“, „Pozdravljeni, gostje, na zadružni farmi“.

Največ uzbekistanskih otrok je navdihnili pesem o Ferhadu in Širini. Ta zgodba, ki je v srcih Uzbekistancev ponovno oživila ob gradnji mogočne Ferhadove elek-

trične centrale, je upodobljena na razstavi v mnogih risbah. Legenda se prepleta z resničnostjo sedanje vojne. Velikanski načrt za elektrarno, ki so ga ostvarili Uzbekistanci, je našel v mladih umetnikih navdušene zgodovinarje. Čudovita gorska pokrajina, kjer je zgrajena centrala, naporno delo stotin in tisočev ljudi, delo strojev, vse to je upodobljeno na otroških risbah. Prizori naporov zaledja so tesno povezani z junškimi podvigi na fronti.

Nedavno je pesnica Vera Imber opisovala leningrajske otroke. „Protiletalske puške me ne zbude več,“ ji je povedal eden izmed otrok, „samo eksplozija bombe me vrže iz spanca.“ V tej veliki domovinski vojni mali državljani v pogumu tekmujejo s svojimi očeti in brati. Istočasno pa se ne odrekajo svojih pravic. Udeležujejo se razstav otroške umetnosti, pišejo pesmi in zgodbe v šolske časopise, polnijo svoje slikovnice s številnimi risbami.

V zimi 1941-42 je bilo na tisoče otrok evakuiranih v Uzbekistan, med njimi mnogo sirot. V pokrajinah, kjer je divjala sovražnikova ofenziva, so prvič v svojem mladem življenju videli strašne slike smrti, žarenje ognjev, kri svojih dragih. Dobro vedo, kaj pomeni beseda Nemeč. Mali Oleg Ivanov, doma iz Rostova, je na moskovsko razstavo poslal sliko, ki kaže nemška vešala pred poslopjem v plamenih. Vse prezgodaj je spoznal čustvo pravičnega sovraštva in žalosti nad domovino.

Trije mladi umetniki Zozulja, Vlasov in Josupov so poslali vesto slik, ki kažejo vojne prizore: poraz Nemcev pred Moskvo, stalinograjsko bitko, sovražne zračne napade, spuščanje padalcev, pomorske bitke, izvidniške patrole, divje spopade na nož, tanke, letala, artilerijo, ujete Nemce, partizane — nič ni ušlo pozornosti malega vojnega umetnika.

Poseben prostor v razstavi zavzemajo pisani, drobni umetniški ornament.

Razstava otroških risb iz Uzbekistana je bila velik dogodek, ki je vzbudil pozornost med otroci in odraslimi prav tako kakor med umetniki in prebivalstvom na splošno. (Po „Mednar. književnosti“)

nad ognjem. Jedli pa smo tudi surovo, kadar nismo smeli zakuriti ognja. Gozdovi so bili žal še pusti: ne gob ne jad-
nid ni bilo.

Toda vrniva se k Tizianu.

To je bil samo kos platna, ki nam, kakor vse kaže, ni bil niti najmanj potreben. Jest se ga ni dalo, streljati z njim tudi ne. Dokler smo še imeli konje, smo Tiziana privezovali k sedlu. Ko smo konje pojedli, smo ga morali nositi na rokah in to je bilo zelo neprijetno. Fantje so zabavljali. Kaj, če bi vrgli v gozd to veliko težko platno, na katerem so bili naslikani nekakšni ljudje, ki plešejo?

Toda nekega dne je poročnik Norkin sliko odvil in jo pokazal rdečim mornarjem. Da bi vi to videli! Moj odred je bil sestavljen iz preprostih fantov; malo verjetno, če je sploh kdo že prej slišal o Tizianu. Kaj bi, v tistih dneh nam ni bilo do umetnosti! Toda bilo je kakor bi luč obsijala stroge, izsušene obraze. Kakor bi vse minilo, glad in umazanija, strašna utrujenost in nevarnost, ki je prežala izza vsakega grma. Pred nami je bilo prekrasno življenje z zdravjem in srečo, katere so bili prepolni ti plesoči ljudje.

Popolnoma jasno je, da so bili za nas in da je bil za nas slikar, ki je narisal tega smešnega, brkatega vojaka, kako pije vino in ga zliva po svoji uniformi, in zala dekleta, ki vodijo ples in vabeča divjačina, ki jo bomo še jedli, pa naj se nam je to takrat zdelo še tako čudo.

Se jo bomo jedli, pri moji veri! In vino bomo pili in plesali pod jablanami, na katerih visijo lampijončki. V umazanih vojaških avtomobilih bomo šli po moskovskih ulicah — in dekleta, nič slabša od tistih, ki jih je naslikal slikar, nas bo o dočakala s cvetjem in vsepovsod, kamorkoli boš pogledal, samo cvetje. Pod zastavami, preresetanimi s krogli, bomo dali vrhovnemu zapovedniku poslednje poročilo — vojne je konec, mi smo zmagali!

Vse kaže, da sem malce udaril po pesniških strunah. Toda tako je bilo, verujte mi! Niso to sanje, ni to privid, ki se je prikazal pred očmi utrujenega borca na kratkem odmoru v gosti hosti po lačnem petindvajsetkilometrskem maršu, ne, to je prava misel o bodočnosti, stvarna kot vojno povelje, ki ga je treba izpolniti, pa naj bo še tako težko.

To so bili resnično težki časi. Nemci so nas preganjali, poskušali so da bi nas obkolili in nastavljali so nam zasede. Nismo še dobili zveze s partizani in smo strašno stradali. V odredu smo imeli ranjence, vlačili smo jih in dobesedno padali pod njimi od utrujenosti in izčrpanosti. Toda nikomur več ni prišlo na um, da bi se znebil tega neprijetnega, težkega platna, ki smo ga morali poleg drugega še zaviti v eno izmed naših že zelo maloštevilnih šotorskih kril. Sedaj smo ponoči poleg Tiziana postavljali tudi stražo. Tizian je bil naša zastava in varovali smo ga kakor zastavo.

Rekel sem vam že, da nam je bilo težko. Toda verjetno je, da bi nam bilo še težje, če ne bi imeli s sabo te slike. Nekoč, ko smo šli preko Desne, smo jo skoraj izgubili. Rdeči mornar, ki bi bil moral prenesti Tiziana, je bil ubit in slika je ostala na desnem bregu reke medtem ko je bil odred že na levem bregu. Vprašal sem, kdo hoče prostovoljno po sliko — in trije fantje pod poveljstvom poročnika Norkina so se vrnili ponjo.

Nobenega dvoma ni bilo, da so šli v gotovo smrt, kajti zdanilo se je bilo, a mi smo prekoračili reko ponoči. Toda k vragu! Pustiti Nemcem tega brkatega vojaka v usnjeni uniformi, ta zdrava plesoča dekleta, divjačina in vse to prekrasno življenje? Pokloniti Nemcem našo bodočnost, ki je tako lepo upodobljena na tej sliki? Nikakor!

In štirje ljudje so se pod zaščito šibkega topovskega ognja v preresetanem čolnu prepeljali na drugi breg reke in udarile po Nemcih iz neposredne bližine. To je bil pravi pravcati predrzni napad, kakor so naši fantje razumeli!

V dveh urah so se vrnili s sliko. Res je, slika je bila prestreljena: krogla je zadela vojaka v roko, s katero je držal k ustom vrč z vinom, nato dekle in še drugod, ker je bilo platno zvito, kakor sem že povedal. Toda poročnik, ki se je razumel na te stvari, je rekel, da so v Moskvi slikarji, ki bodo sliko tako popravili, da bo takšna kakršna je bila.

„To se imenuje restavracija,“ je raztolmačil, „in zagotavljam vas, tovariši,

da ne boste mogli najti prestreljenih mest.“

V jeseni smo prišli do svojih v bližini Tule. Bili smo v opankah iz srobotja, v kapah iz konjskih odev, vsi bradati.“

„In Tizian!“ sem vprašal, ko je kapitan nehal govoriti.

„Pripeljali smo ga v Moskvo,“ je odgovoril, „in cela četa muzejskih delavcev je prišla, da ga odnese na varno mesto. In še to: to muzejsko četo je vodil starček, ki me je spominjal na nesrečnega Perčihina, prav tako droban in v širokokrajnem klobuku. Zajokal je, ko je zagledal sliko, in mi dejal: „Kapitan, izvršili ste veliko dejanje.“ Nekje imam fotografijo te slike. Preden smo izročili Tiziana muzeju, smo se fotografirali z njim. Za spomin.“

Našel je sliko in mi jo pokazal: mornarji stoje pod Tizianom in pozdravljajo. To je bil častni pozdrav lepi bodočnosti, ki jo je upodobil umetnik na nesmrtni — kot bojna zastava predstavljeni sliki.

Iz Kaverinove knjige:

„Postali smo drugačni ljudje.“)

Bitka za Stalingrad

Prvi sovjetski film na osvobojenem ozemlju

Na bregovih Volge leži rdeči Caricin, Stalinovo mesto — Stalingrad. Sovjetska oblast ga je izpremenila v središče velikih industrijskih podjetij, vrtov in parkov, širokih asfaltiranih trgov, drevoredov in modernih hiš. Tu je med intervencijsko vojno Rdeča Armada pod Stalinovim vodstvom zadala odločilen udarec belogardističnim četam. Tam je hiša, v kateri je Stalin živel med zgodovinsko bitko, strelski jarek v katerem je vodil operacije. Te uvodne slike vežejo sedanjost z neminljivimi tradicijami, ki so zvezane z obrambo Caricina.

...Sovražnik se bliža Stalingradu, Nemci so se v svoji poletni ofenzivi poizkusili približati Moskvi z boka, jo odrezati od Urala in udariti na glavno mesto z vzhoda. Noč in dan je divjala bitka v donskih stepah. Samo proti Stalingradu in Kavkazu so Nemci vrgli 80 divizij. Stepne vasi so gorele, sovražne tankovske kolone so napredovale, približevale so se Stalingradu, ne oziraje se na ogromne izgube.

Mesto se je zavedalo nevarnosti. Vsak dan gre 150.000 Stalingrajčanov gradit utrdbe v stepe. Vojaški svet proglasi obsedno stanje, v mestu zavladata resnobá in napetost. „Naredimo iz vsake hiše, iz vsakega kvarta, iz vsake ulice nedostopno trdnjavo... Krvavi hitlerjevci se vale v sončni Stalingrad, k veliki ruski reki Volgi. Stalingrajčani, ne dajmo mi-lega mesta v izrabljanje Nemcem!“

Dne 23. avgusta so se zračne eskadrile generala Richthofena zagnale nad Stalingrad kot zveri. Letala spuščajo bombe, poslopja se rušijo, trgi se izpreminjajo v kupe ruševin, zelena drevesa so samo še zoglenela debela.

Med napadom je nemška tankovska divizija skušala vdreti v stalingrajsko tovarno traktorjev. Odbor za obrambo mesta je odredil, naj tovarniški delavci takoj stopijo v akcijo. Delavci Stalingrada so se dvignili v obrambo rodnega mesta in se borili v prvih linijah skupno z borci Rdeče Armade. Bitka je trajala dva dni

in dve noči. Sovjetske edinice so zadržale sovražnika pri mestnih vratih.

Mesto je v plamenih. Petrolejski tanki gore na Volgi. Rušijo se zidovi gorečih poslopij. Žene, starci in otroci zapuščajo Stalingrad. Toda v mesto pridejo novi prebivalci: vojaki 62. armade. Prišli so, da vzdrže do zadnjega diha. Čez Volgo se ne bomo umaknili, pravijo. Tako se je začela bitka za Stalingrad.

Svet še ni videl take bitke. Vojaki polagajo mine po cestah 30 m od nemške linije. Često tvori mrtvo zono samo zid ali strop. Vrše se borbe za ceste, dreverede, poslopja, kleti in celo za stopnišča. Film daje krasno sliko teh junaških bitk. Glavni sovražnikov udar je bil namenjen industrijski četrti. Dalekometni sovjetski topovi streljajo z levega brega Volge v podporo sovjetskim četam, ki napadajo v tovarniškem naselju. Nemci odgovarjajo s težkim zapornim ognjem. Kljub temu se rdečearmejci pomikajo naprej po razdejanih tovarnah meter za metrom. Sovražnik preži za vsakim razrušenim zidom. Nemška letala bombardirajo sovjetske enote v tovarnah. Bitka v tem mestnem okraju je divjala 50 dni in 50 noči.

V najhujših dneh je stalingrajska električna centrala delala. Nemci so izstrelili nanjo 500 granat in odvrgli na elektrarno 80 težkih bomb. Kljub temu je ves čas dobavljala energijo tovarnam v južnem delu mesta, ki so popravljale tanke.

V 90 dneh obrambe se je razvilo novo življenje med branilci Stalingrada. Vidiš vojaka, ki spretno dela svetilke iz praznih granat. Tam je gardist Pavel Šumilin. Enkrat je popravil uro in od tedaj ga odjemalci oblegajo. Samovar na oknu razrušene hiše vabi rdečearmejce, ki trepetajo od mraza. Naslonjena na posteljo ob zidu sta dva vojaka zatopljena v pogovor.

Medtem se vrše priprave za veliko ofenzivo, ki naj bi privedla do obkolitve in uničenja nemških fašističnih čet v Stalingradu. Vsa sovjetska dežela prihaja

na pomoč branilcem trdnjave na Volgi. Rezervne čete korakajo proti Stalingradu, kolone tankov drdajo mimo naših oči, lede jim težka artilerija, slavna sovjetska pehota, konjeniške enote. Mogočni veletoč prekorači zamrzlo Volgo: čete se tajno zbirajo za napad.

Zaslišimo prve salve zgodovinskega 19. novembra, ko so čete jugozapadne donske in stalingrajske fronte pričele z ofenzivo. Mogočen artilerijski ogenj prodre glavno sovražnikovo obrambno črto. Sovjetski tanki se vale skozi odprtino, se pomikajo naprej in razkoljejo sovražne linije od zadaj. Na platnu se prikažejo neskončne kolone pešcev. Sovjetske čete napredujejo noč in dan kljub snegu in mrazu. 25. novembra se srečajo čete generala Rokosovskega in Jeremenka v pusti stepi. Združijo se edince donske in stalingrajske fronte. Nemci so ujeti v obroč. Vidimo nemška letala, ki so 45 dni zaman skušala dovažati municijo in hrano obkoljenim trupam. Jekleni obroč okrog Nemcev se ne stiska samo na zemlji, ampak tudi v zraku. Gosta mreža velikih sovjetskih profiletalskih topov uničuje nemška letala drugo za drugim.

8. januarja 1943 je sovjetsko poveljstvo dalo feldmaršalu von Paulusu, poveljniku nemških fašističnih čet pri Stalingradu, ultimatum. Feldmaršal je ultimatum odbil. Sovjeti so pričeli z glavnim napadom.

Prva je dvignila glas artilerija. Gledalca prikujejo prizori, ki kažejo operacije z minometi. Morje plamenov požene sovražnika v beg. Uiti ne more, ogenj ga dohiti, ga požre. Sovjetski tanki drve naprej. Sovjetska letala neprestano sipljejo smrtonosne tovore na nemške utrjene točke. Obroč se zožuje. Rdeča Armada osvobaja naseljene predele. Za trenotek preneha hrušča bitke. V tišini zagledamo prizore, ki nam vzbujajo strašno sovraštvo do Nemcev. Rdeča Ar-

mada je v vasi Bolšaja Rosovka odkrila taborišče ujetnikov. Od 2000 rdečearmejec jih je preživelo le nekaj. Ostali so poginili od lakote, izčrpanosti in mučenja. Tla v taborišču so pokrita z izmučenimi telesi. Iznakaženi obrazi nosijo sledove nožev in bajonetov. Ogenj je edini odgovor na te strašne zločine. Topovi udarjajo s podvojeno silo in uničujejo sovražnika.

Ofenzivne operacije se prenašajo v mesto samo, kjer je po sto dnevih obrambe 62. armada prešla v ofenzivo. Čisti poslopje za poslopjem, uničuje zadnja sovražnikova oporišča, vlačí nemške vojake iz kleti, izpod stopnišč. Sovražnikove posadke prično dvigati bele zastave in se predajati. Celi bataljoni in polki polagajo orožje. Rdečearmejeci ženo stotine, tisoče nemških vojakov po mestnih ulicah. Ne bomo pozabili trenutka, ko je po sto dnevih borbe zavladala v mestu tišina. Samo sneg, ki škriplje pod nogami ujetih Nemcev, jo moti. Neskončne kolone vojnih ujetnikov gredo na sovjetski vzhod, med njimi 24 Hitlerjevih generalov s feldmaršalom von Paulusom na čelu.

Še nikdar v zgodovini ni bilo obkoljeno tako veliko število rednih, do zob oboroženih čet. Stotine zaplenjenih tankov, topov, motornih vozil in letal leže ob velikih cestah na dohodih k mestu. Na glavnem trgu, kjer so nekoč stala krasna poslopja, se zbirajo osvoboditelji Stalingrada in prebivalci, ki se vračajo v mesto, k slavnostnemu zborovanju.

Na platnu zagledamo nemškega vojaka, ki je prispel do bregov Volge. Zadel ga je ruska krogla, zmrzel leži na bregu reke. Tam je nemški vojak, ki je prišel čez Volgo, šepajoč v svojih čevljih iz umetne klobučevine, zaviti v cunje, prava podoba čistokrvnega arijca, koraka v ujetništvo na vzhod.

Tak je neslavni konec Hitlerjevih nad-

Priznam, da pri taki operaciji še nisem sodeloval

Vojaški kirurg Georgij Fjodorovič Nikolajev je pred mobilizacijo delal kot docent na arhangelškem medicinskem inštitutu. Bil je mehak, dober človek. Z eno besedo, bil je tipičen civilni znanstveni delavec.

... Nekega zimskega jutra so v poljsko bolnico bataljona pripeljali ranjenca z nenavadno diagnozo. ... Mina, ki ni eksplodirala v desnem stopalu. Nemška mina je prebila čevljev in stopalo, a na srečo borca ni eksplodirala. Ranjenec se je počutil zelo dobro, mirno je pil čaj, kadil je in samo njegove sosede na nosilih je nekoliko vznemirjal pogled na mino, ki je štrlela iz stopala in ni eksplodirala, ...

Zdravniki so se dolgo posvetovali in nikakor niso mogli priti do enotnega zaključka. Med dolgim posvetovanjem je prispel kirurg. Zdravniki so si oddahnili. Res, v svoji praksi Georgij Fjodorovič ni imel opravka z minami, ki niso eksplodirale. To je pionirsko-kirurški primer, če smemo tako reči. Seveda, lahko bi odrezali nogo, a Nikolajev je hotel, da ostane rdečearmejec še nadalje sposoben za borbo in za delo. Zapovedal je, da mu privedejo vojaka pionirske čete in ga je z lastno odkritostjo vprašal:

„Ali je mogoče operirati? Ali ne bo eksplodirala?“ Pionir je pazno pregledal mino, zmignil z rameni in z negotovim glasom odgovoril:

„Težko je reči. Mogoče ne bo eksplodirala.“

„Seveda,“ ga je prekinil Nikolajev, „treba bo operirati. Vi mi boste pomagali. Kaj? Še nikdar niste sodelovali pri operaciji? Priznam, da pri taki operaciji tudi jaz še nisem sodeloval.“

Ranjenca so zelo oprezno prenesli v najbolj oddaljeno sobo in ga sočutno prosili, naj med operacijo miruje z nogo. Redka procedura se je pričela. Pionir je držal minirano nogo, medicinska sestra Strelcova je podajala instrumente, kirurg je delal z nožem. Operacija se je vršila sistematično. Najprej je bilo treba razrezati čevljev, nato nogavico in šele nato je prišla na vrsto koža. Kirurg je oprezno, lahko rečemo s skrajno pazljivostjo, presekal in razširil odprtino rane in ... ostalo je bilo razmeroma enostavno. Pionir je odnesel mino v gozd, strel iz puške — in mina je eksplodirala.

Vojška generala Suvorova v Sloveniji (Ob 145 letnici prihoda ruske vojske na naša tla)

Ob času, ko se vihar slovečih zmag Rdeče Armade vse bliževali k slovenski zemlji, ne bo odveč, če se z nekaj besedami spomnimo prvega in do sedaj edinega prihoda vojske bratskega ruskega naroda na našo zemljo. Bilo je to pred 145 leti, v obdobju vojn, ki jih je sprožila francoska revolucija iz leta 1799. Ruske čete, ki so takrat korakale preko Slovenije na severnoitalijanska bojišča, so bile pod poveljstvom maršala Aleksandra Vasiljeviča Suvorova, s čigar imenom je ZSSR zaznamovala svoje najvišje odlikovanje, ki ga je nedavno Predsedstvo Vrhovnega Sovjeta Sovjetske Zveze podelilo Vrhovnemu poveljniku NOV in PO Jugoslavije, maršalu Titu.

Aleksander Vasiljevič Suvorov, rojen 24. novembra 1730, se je odlikoval že v prvi turški vojni Katarine II. Po zadušitvi upora Pugačeva in pokoritvi nogajskih Tatarov pa je v drugi turški voj-

ni 1787-1792 njegov izredni vojaški genij pripomogel k sijajni zmagi ruske vojske nad turško armado pri Rimniculu v Romuniji (11.-12. sept. 1789). Med najostrejšo bitko je izvršil nepričakovane, ostroumne strateške premike in s 7.000 možmi popolnoma uničil turško armado, ki je štela 100.000 mož in ji je poveljeval sam veliki vezir. Po tej zmagi je bil sicer Suvorovu podeljen častni naziv „grof Riminskij“, njegovo zahtevo po generalni ofenzivi na Balkanu, ki naj bi osvobodila balkanske narode izpod Turkov, pa je tedanji vse-mogočni miljenec Katarine II., znan Potemkin, odklonil.

Na prehodu ruskih čet leta 1799 sta nam ljudski spomin in pisana beseda ohranila nekaj zanimivih opazk.

O pohodu preko Koroške nam vedo sodobniki povedati tole: „Od marca pa do julija 1799 so kora-

(Nadaljevanje na 12. strani)

kale skozi Spodnjo Štajersko in Koroško ruske čete. Tedaj je dobil ruski armadni zbor povelje, naj pošlje nazaj otroke in žene, ki so dotlej nekatere vojake spremljale. Mnoge matere pa so rajši prepustile svojo deco koroškim slovenskim kmetom, da so mogle še nadalje ostati pri armadi.“

Simon Rutar je med beneškimi Slovenci zvedel in zapisal sledeče:

„Znano je, da so za Napoleono-vih vojn, ko je prišel Suvorov v Italijo, uporabljali na Furlanskem Rezijane za svoje tolmače in da so se ruski kozaki zelo začudili, ko so slišali malone svoj jezik iz ust ljudi, ki so v gorki Italiji naseljeni.“ Rutar domneva, da je to morda dalo povod govorici, da so Rezijani ruskega izvora.

Valentin Vodnik pa je v 26. številki svojih „Novic“ iz leta 1799 ob prihodu ruske vojske takole pisal: „Ena nova perkazen je za nas Kranjce, da so Rusi na-

ši stari bratje peršli nas ne li obiskat, temuč tudi pred sovražnikom branit. Pred poldrugi tavižent letmi so prvi Slovenci v te naše kraje peršli, oni so bili od Rusov inu družih Slovincov roda; od tiga pride razložik, zakaj mi lahko zastopimo rusovski jezik; oni so namreč Slovenci inu korenina, od katire so naši očaki rojeni. Daleč uni kraj Donave so se zaredili, inu počasi lesem stegvali, dokler je nar krajni rod na kraj laške dežele perderl, inu tukaj se naselil, ter deželo imenval Krajno.

Zdaj vidmo z očmi, kakašne mogočne inu velike brate mi po sveti imamo, katiri so naš slovenski jezik vselej čist ohranili. Proti letim se imamo bližati, kaderkoli očemo jezik čistiti. Pa se tudi od njih učiti, kader je treba deželo pred sovražnikom braniti. Ako oni silno daleč pridejo, zakaj bi mi tukaj blizo nepomagali, se sovražniku zoper postaviti?“ Janez Hudnik

Da zbrisemo s sebe madež gnilobe...

Mnogo, neskončno mnogo gnilega je vrgel vihar sedanje vojne na površje. Strahotne slike moralne pokvarjenosti so stopile pred nas, ko je vrgel fašizem čez našo deželo mrežo svojih zločinov. Mnogo, zelo mnogo bo tega storiti, da zbrisemo s sebe madež gnilobe, da damo narodu zadoščenje za ponižanje in gorje, ki ga je preстал.

**

Kaj je obsedlo Slavico Jenkovo, da je padla tako neizmerno globoko? Tragika njenega življenja je najlepše razvidna iz njenega zagovora, ki ga je podala pred vojaškim sodiščem Kozjaanskega odreda. „Imela sem v Trbovljah restavracijo“, tako pripoveduje, „v katero so zahajali mladi ljudje, tudi gestapovci. Z možem se nisem dobro razumela, ker sem bila zelo živahna, živela sem z gestapovci v nedovoljenih odnosih. Tem sem pripovedovala o politični preteklosti mnogih Slovincov in na podlagi mojega pripovedovanja so vršili aretacije. Ker mi je mož zabranjeval moje življenje, posebno moje intimne odnose z gestapovci, sem ga ovadila. Neki Nemec mi je pokazal listo z imeni oseb, ki jih nameravajo likvidirati. Med njimi je bilo tudi ime mojega moža. Možu tega nisem povedala, ker sem se bala, da bi pobegnil in z njim vsi ostali. Tedaj sem napisala pismo ovadbo o svojem možu, v kateri sem navedla, da prihaja pozno ob večerih z nekimi sestankov in da je ves besen, kadar vidi Nemce, ki jih sovraži. Vsemogoče sem v tej ovadbi iznesla, da bi ga Nemci likvidirali.“

Septembra 1941. leta sva bila z možem povabljeni na gestapo. Možu moja ovadba ni bila znana in je zaradi tega sledil pozivu. Šef gestapa mu je izjavil, da je vložena proti njemu ovadba in da sem to ovadbo vložila jaz. T daj sem izjavila m žu v obraz, da je on večkrat rekel,

kako da hočejo bi i Nemci gospodarji sveta, da pa se jim to ne bo posrečilo, temveč se bodo prav kmalu kopali v svoji lastni krvi, te svinje in vlačugarji. Od razburjenja sem padla v nezavest. Tedaj se je ponudila možu prilika: izkoristil jo je in pobegnil k partizanom.

Gestapo je nato odredil, da se prenese moževa polovica premoženja na mene. Pozneje sem bila v službi pri delovnem uradu v Trbovljah. Spoznala sem Nemca Fabschitzo, ki je bil zelo vpliven in je dosegel, da je bil moj zakon razveljavljen. Ljubila sem ga, ljubila sem tudi kreisführerja Eberharta. Govorila sem samo nemško, moj in mojega moža otrok ni smel izpregovoriti slovenske besede in je tudi ne zna.“

Čas je potekel in Hitlerjevo bojno sonce gre v zaton. Slavica Jenkova, gestapovska vlačuga in ovaduhinja pade v roke partizanski pravici. Mirno pove zgodbo svojega življenja, mirno prizna svoj zločin. Pred nami pa se poraja vprašanje, ali je taka propast sploh mogoča. Žival bi ne mogla pokazati take amoralnosti. Morda bi temne sile njene duševnosti prišle na dan tudi v drugih razmerah, toda mi vidimo le to, da je zločinska okupacija našla sozvočje v zločinskem nastrojenju tega bitja, ki je živelo kot človek. Živelo do 1. septembra 1944. ko jo je vojaško sodišče obsodilo na smrt.

**

Med Savo in Sotlo je svet hribovit in pokrit s temnimi gozdovi. Pragozd pravijo nekako v šali temu predelu. Zemlja je borna in le z muko izvablja v ozkih dolincah kmet iz nje vsakdanji kruh. Morda je to vzrok, da je prav ta kos slovenske zemlje v boju slovenskega naroda zelo velikega pomena. Tod je vodila zgodovina vojske kmečkih upornikov, tod je tekla kri za staro pravdo sloven-

skega naroda. Prav verjetno je, da se je tudi tedaj posluževal sovražnik istih podlih sredstev za potlačjenje uporov, kakor jih uporablja v sedanji vojni: prvenstveno vohunstva in izdajstev, plačanil z judeževimi srebrniki.

Plamen osvobodilne borbe se je v teh krajih že l. 1941 dvignil visoko pod nebo in ni več ugasnil, čeprav je sovražnik še tako strašen v nasilju. Nasprotno, večal se je in danes je ves ta predel osvobojen, okupator pa pobit ali pregnan. Spet odmeva slovenska pesem po teh dobrih in nič več ne umirajo kot talci oni, ki jo pojo.

Prišel je čas, da plačajo svoj dolg vsi tisti, ki so za judežev denar prodajali slovensko kri. Prišel je čas za vse po vrsti. Na primer za Miho Arliča iz Pristave, sinu slovenske matere, gestapovca pri žendarmeriji v Pilštajnu. Cela vrsta slovenskih družin je bilo v tej okolici pobitih ali preseljenih v taborišča. Ko je bil Arlič ujet, je imel v žepu pismo svojega brata, polnovrednega zločince. V tem pismu z dne 10. 9. 1944 ga kliče na sestanek na železniško postajo v Grobelnem. Smeh me silil, ko čitam vrste, v katerih daje svojemu bratu nasvete, kako naj se plazi do postaje, kako naj oprežuje, ko bo prišel tja brat iz vlaka, kako naj kupi na videz vozni listek do Celja, da bi nihče česa ne sumil. Vse kaže, da je naša oblast mogočna in povsod pričujoča. Nikjer nimajo zločinci miru, povsod preži nanje maščevanje, preži pravica partizanske vojske. Pa ga tolaži, zločinec zločince: „Le ne obupavaj. Prišlo je, kar je moralo priti. Vsaka burja z dežjem in točo pride in spet odide, tako bo tudi ta šla mimo nas.“ A se je zmotil. Partizanska burja ga je zajela, partizanska toča ga je ubila.

Naj še omenim podlost, ki jo je ta brat v svojem srdu pripravljaval. Takole piše na koncu svojega pisma: „Moji sovražniki so tile: prvi je Vulč, nato Zaletel Albin, Pečnik Janez, Kavčič Avgust, Kaltenakar Franc. Če bi se meni kaj zgodilo, da boš poznal ta imena, jaz sem pa jih itak povedal za slučaj, da se nama kaj zgodi, zato da jih bo hudič vzel tako po vrsti, kakor so naslovljeni...“ Hudič je vzel, pa ni vzel žrtev, temveč krvnika.

Tudi Kuhar Jože iz Loke pri Zidanem mostu je prejel plačilo. Vohunil je za svoje okupatorske gospodarje, ovajal je pristaše Osvobodilne Fronte, izdajal partizanske patrole. Njegovo sovraštvo do slovenske stvari je šlo tako daleč, da je kot šaboter celo zastupljal živino s strupom, ki ga je prinesel iz Nemčije.

Gorjanc Martin, bivši podžupan v Sevnici je ob prihodu Nemcev z vsem srcem sodeloval pri njihovih zločinih. Ovajal je slovenske družine, ob njih selitvi je brutalno sodeloval, ropal je njihovo premoženje.

Kolman Jernej iz Pilštajna, gestapovec od leta 1942. dalje. Izdal je vrsto slovenskih družin, ki so bile izseljene in deloma pobite. Ko so Nemci ropali posestvo njegove žrtve, ustreljenega soseda Tacarja, je od veselja vriskal na ves glas.

Demšar Lovrenc, rojen na Viču pri Ljubljani, krojač v Senovem. Seznam njegovih zločinov je kaj pester! Prišel je z grožnjami, grozil je s streljanjem, ovajal svoje žrtve. Ko je XIV. divizija Narodno Osvobodilne Vojske napadla rudnik Roštanj, se je boril proti njej do zadnjega naboja in preprečil, da bi se bila posadka predala naši vojski. 19. 3. 1944 je

Gospodarska svoboda

Pred 26. leti smo se končno javno osvobodili avstrijskega političnega gospodstva. Ta svoboda ni bila dolgo neokrnjena, ker so naši „narodni“ politiki in voditelji po Cankarjevem izreku, da se gospodar spremeni, bič pa ostane, ker je hrbet upognjen in biča vaje, pobiteli, da so nas predali v oblast srbski čaršiji. Kljub temu lahko rečemo, da nam je naša združitev s Srbi in Hrvati v jugoslovansko državo pomenila znaten korak naprej v politično svobodo. 23 let političnih izkušenj in bojev v Jugoslaviji je bila za nas Slovence draga, a obenem dragocena politična šola, ki je precej pripomogla, čeprav deloma posredno, k pravilni usmeritvi in uspešnemu vodstvu današnjega narodno osvobodilnega boja.

Mnogo slabše smo odrezali leta 1918 in v letih, ki so sledila z gospodarsko osvoboditvijo. Toliko časa smo šarili z nacionalizacijo industrije in agrarno reformo v parlamentu in časopisju, da se nam je vse skupaj razblinilo v nepomemben nič. Posledica vsega tega širokoustenja je bila, da so končno vse večje industrije prešle nazaj v tuje roke in da agrarna reforma po 23. letih, ko smo stopili v novo vojno, še ni bila dokončno rešena, kaj šele izvedena.

ujel ameriškega letalca, ki se je spustil s padalom iz sestreljenega letala. Ko ga je vodil v nemško posadko, ni dopustil kmetom, da bi mu dali požirek vode in vso pot ga je suval. Ovajal je in streljal v Trbovljah na rudarje.

Dobrina Karol se je priklatil od nekod iz Paveličeve Hrvatske. Prišel je vohunit med partizane, brumna duša, in mislil je, da ga ne bodo izpregledali . . . Ko so ga razkrinkali, je ta „raztrganec“ kar lepo priznal, da je prišel po nalogu gestapa in da je prejemal judežev denar za svoje delo . . .

Pri vsem tem nam je v tolažbo, da prihajajo po plačilo tudi oni, ki so prinesli peklenski ples v deželo. Prišla sta Jonke Rudolf in Erker Jožef. Prostovoljno sta prišla s Kočevskega v te kraje, da pomagata Hitlerju pri krvolitju. Dobila sta zato slovensko zemljo . . . Prišel je Falkner Rudolf, Nemeč iz Lipnice, gestapovec, morilec, ropar. Prišli bodo še vsi drugi, vsi, ki so si omadeževali roke s slovensko krvjo.

List za listom obračam, spis za spisom vojaškega sodišča Kozjanskega odreda prebiram. Vse je urejeno, vsi dokazi izvedeni, kakor da živimo v najglobljem miru. Katero kazen bi prisodili tem zločincem vi, bralci? Mislim, da ono kazen, ki jo je izreklo v vseh primerih sodišče. Samo smrtna kazen lahko izbrise madeže! Jernej Stante

Maribor smo politično in kulturno osvobodili, gospodarsko je pa še nadalje ostal v nemških šovinističnih rokah. Skoro vsa industrija, obrt in trgovina je ostala v trdi nemški posesti. Prav tako je bilo v Ptuj in nič dosti boljše v Celju in drugih štajerskih mestih. Velik del štajerske lesne industrije, najmočnejše izvozne trdke za štajerske kmetijske pridelke, največje vinske trgovine in najlepši vinogradi so ostali v posesti Nemcev in nemčurjev, ki deloma še naši državljani niso bili. Lahko bi naštevati še kar naprej: tekstilno industrijo, usnjarsko industrijo, da ne omenimo Westna itd. itd. V gozdni veleposesti so se ves čas vsej agrarni reformi v posmeh mogočno šopirili nemški fevdalci ne samo na Štajerskem, temveč po vsej Dravski banovini. Izumirajočega nemškega otoka na Kočevskem ni reševalo samo krošnjarenje po Nemčiji in Avstriji, temveč mu je bil v najboljšo oporo Auerperg s svojim mogočnim gospodarskim položajem.

Tako so bila največja narodna bogastva v Dravski banovini v tujih, predvsem v nemških rokah. Nemci so imeli v rokah večino ključnih gospodarskih postojank. V zvezi industrijev, v kateri je bilo včlanjenih 400 industrijskih podjetij, ki jih je premogla Dravska banovina, je gospodaril Westen po mili volji.

Tako se je zgodilo, da je bil premagani Nemeč v Dravski banovini mogočen in spoštovan gospodar, ki ga je „gospodar na svoji zemlji“ slovenski delavec ali nameščeneč ponižno prosil za sprejem v službo, slovenski meščan se je čutil silno počaščenega, če ga je po nemško nagovoril, slovenski uradnik pa vsega srečnega, če mu je mogel storiti kakšno uslugo mimo zakona, ki je bil izdan v varstvo slovenskih koristi. Tako se je zgodilo, da so se v slovenskem Mariboru ponemčevali slovenski vajenci in pomočniki pri nemških tvrdkah, da je bil v prenekatereh podjetju vsaj v pisarnah nemški uradni in občevalni jezik. Na mariborski promenadi so švabčarile slovenske gospodične s svojimi častilci in srbski oficirski škrici so v Celju rajši zahajali v družbo nemških in nemčurških družin kot v slovensko.

Westnov sin se je predrznil malo pred to vojno javno opsovati uglednega Slovenca z „windischer Hund“.

Politične usodnosti teh razmer smo se šele prav zavedli, ko je prišel v Nemčiji na oblast nacizem. Takrat se je sleherni Nemeč pri nas spremenil v fašističnega agenta, petokolonaša in špijona. Ogromno premoženje, s katerim je ta peta kolona razpolagala, je služilo izpodkopavanju naše oblasti. Tisto premoženje, ki je bilo v celoti sad dela slovenskih delavcev in kmetov in ki so ga še kar naprej pomagali kupičiti svojim nacionalnim sovražnikom, se je uporabljalo za to, da bi se tem delavcem in kmetom odvzela politična in kulturna svoboda in da bi jih izselili z rodne grude. To se je potem tudi res zgodilo.

Slika ne bi bila popolna, če ne bi omenili še gospodarske odvisnosti, v katero nas je zaradi naše politične nezrelosti zamotala beograjska čaršija s svojim centralizmom. Z izgovorom narodne in državne enotnosti se je polastila vseh finančnih sredstev in vodstva celotne finančne in gospodarske politike v državi. Posledica tega je bila, da so iztisnili iz nas vso „večvrednost“ naših narodnih dohodkov, ki so bili namenjeni našemu gospodarskemu in kulturnemu razvoju.

Te bridke izkušnje 23 let Jugoslavije so nas temeljito izučile. Danes vemo, da brez gospodarske neodvisnosti ni politične svobode in ne kulturnega procvita. Zato bomo v novi državi temu primeren ravnali. V Titovi Jugoslaviji ne bo prostora niti za fašistično peto kolono niti za beograjsko čaršijo. Za to nam je porok **naša Narodno Osvobodilna Vojska.**

Dr. Mirko Fabian

Komisija pri Predsedstvu SNOŠ za ugotovitev zločinov okupatorjev in njihovih pomagačev je poslala Državni komisiji za ugotovitev zločinov okupatorjev in njihovih pomagačev 26 spisov italijanskih zločincev, s predlogom, da proglasi za vojne zločince 11 generalov, 8 polkovnikov, 8 podpolkovnikov, 9 majorjev, 9 kapetanov, 12 poročnikov in 16 podporočnikov redne vojske, dalje dva konzula, 4 seniorje, 10 četurjev, 3 miličnike fašističnih formacij, 2 kapitana, 2 poročnika, 1 podporočnika, 1 maršala, 1 seržanta, 3 brigadirje in 2 karabinerja žandarmerijske formacije ter 1 visokega komisarja, 1 kvestorja, 2 komisarja in 1 agenta javne varnosti, 1 kraljevega prokuratorja, ter zahteva njih izročitev našim sodiščem.

Kultura

Ob novini leta 1944

I.

Ko je France Prešeren pred sto leti hotel dati v tisk pesem, spesneno „ob novini 1844“, himno Zdravljico, mu jo je cenzura črtala in pesem ni zagledala bega dne.

Pokolenje, ki je raslo iz zarje francoske revolucije, pokolenje, ki je iz Napoleono-ve Ilirije na slovenskih tleh raslo v nove čase, je po odhodu Francozov zapadlo v gluho temo avstrijskega absolutizma. Knez Metternich, ki je zvaril „sveto“ alianso zato, da zavre tok k napredku stremečega človeštva, je bil najbolj orovraženi človek Evrope. Metternich je delal sonce in točo na Dunaju in v ječi narodov Avstriji, ki je to ime popolnoma zaslužila. Policijski šefi, katerih vzorec je novi rod gledal v Sednickem, so davili s cenzuro vsako svobodo besede in postavljali okoli Avstrije kitajski zid, da ne bi katera koli „prevratna“ misel mogla vzburi avstrijskih podložnikov proti „cesarju in domovini“. Slovenski svet je tedaj šumel v temi, „Nov zarod, preroben, ves nov“, ki je rasel iz miselnosti francoske Ilirije, iz miselnosti naprednih slovenskih duhov, ta zarod je bil maloštevilni in ves zapuščen in osamljen v svojih stremljenjih in svojih prizadevanjih. Poleg treh božjih oseb je bil grajski valpet še vedno četrta božja oseba na zemlji in tlačan, ki je tudi do 200 dni tlačani na graščakovi zemlji na leto, ni imel drugih kulturnih potreb kot prvo spretnost pisanja in branja molitvenikov. Ko je Slomšek ponujal nek molitvenik v nakup knjigar- narjem, so mu rekli: „Slovenskih knjig ne kupuje nihče.“

Tudi Prešernova pesem priča, kako maloštevilni so bili prebujeni Slovenci in kako dolga je morala biti še pot, da se ljudstvo kmetov in hlapcev preoblikuje in spremeni v narod zavednih ljudi.

V Elegiji svojim rojakom Prešeren govori Slovincu: „... ti le dobička iščeš, bratov tvojih ni ti mar. — Kar ni tuje, zaničuješ. — Za dežele čast si led.“ Slovenec tega časa gleda samo na svojo gmotno korist in mu ni mar vsega, kar ne nese gotov denar. Zanj velja, da „le petica da ime sloveče“ in da „človek toliko velja, kar plača“. Tisti, ki bi morali biti narodu svetel vzgled v požrtvovalnosti, v sveti službi domovine za dvig zaostalega naroda, ti služijo samo sebi in pesnik z žalostjo ugotavlja, kako je „videl čislati le to med nami, kar um slepi, z golfigijami ležami“. Na našo domovino „le redko upa sonce je sijalo — viharjev jeze so pogosto rjule“, a „vest čisto, dobro djanje — svet zaničevati se je zagovoril“. „Kakšna obsodba sebičnega grabljenja imetja, koristolovstva, ki hinavsko kaže lep obraz, je pesnik podal v Glosi, kjer postavlja na sramotni oder sleparja, ki je lani prodajal še starino, nosil škatle, meril platno, trak na vatle, letos kupi si — graščino! Pevcu pa ne upade vera v njegovo poslanstvo, narodnemu delavcu, ne vera v vstajenje njegovega naroda! Če danes narod ni z njim, upa pesnik in ve, da se bo narod dvignil in stopil na njegovo pot. Prešeren ni nehal prepevati. „Skeleče misli, da Slovenec mile — ne ljubi matere, vanj upajoče, — z bridkostjo so srce mi napolnile“. Toda v

njem je bilo neuničljivo upanje in vera. Zato so pesmi nenehoma izvirale iz njegovega srca in nenehoma budile njegov rod. „Želje, da zbudil bi slovensko celo, — da bi vrnili k nam se časi sreče, — jim moč so dale rasti neveselo“. Prešeren v strogi zavesti, da je samo pesnik, in to samo eden od dolge verige pesnikov, ki mu bodo še sledili v prihodnjih stoletjih, ve, da njegova beseda ni prazna, a ve tudi, da bo njegovo seme rodilo sad šele v prihodnjih rodovih. Zato pre-rokuje: „Vremena Kranjcem (Slovincem) bodo se zjasnile, — jim milši zvezde kakor zdaj zasijale“. Zdjaj vidi, kako njegovi rojaki cenijo samo, kar nese gotov denar in kar je prišlo k nam s tujega, toda prihodnje čase se bodo njegovi Slovinci postavili z vso veljavo v družbo evropskih narodov in z njimi gradili svet bratstva in enakopravnosti. V osmrtni pesmi svojemu prijatelju Andreju Smoletu mu šteje v posebno plemenito lastnost, da je „za srečo človeštva bil vžgan“. Ta ljubljanski trgovec brez trgovskega duha, ki se je potepal neznano kje po Evropi in prišel umirat domov, utrujen radi neizpoljenih upov doma in v svetu, je videl „povsod, kak i čejo dnarje — kak se le vklanajo zlatu bogu. — Kje bratoljubja si videl oltarje? — S srcem obupnim si prišel domu“. In vendar! Kljub vsemu je gorela v naprednih duhovih Slovenije vera v zbujeenje in dvig slovenskih množic, gorela v Prešernu, gorela v Smoletu, gorela v Čopu. V Prešernovi pesmi se vedno znova in znova dviga klic k vstajenju, klic k uporu. Ta klic doseže svoj višek v plemeniti pesmi Krst pri Savici, žalostni resignaciji upom, da bo nastopil čas slovenskega zedinjenja in vstajenja. Pesniku so drug za drugim umirali prijatelji, drug za drugim padali upi. V Uvodu h Krstu pa je dvignil plamenico narodnega upora, pozval v borbo, ki je mogla biti tedaj borba proti mraku absolutizma, proti temi reakcije, proti hinavskemu nazadnjaštvu slovenskih „voditeljev“. Zadnji slovenski voditelj upornikov poziva v Uvodu rojake proti tujcem v zadnji, odločilni boj: „Kdor hoče vas dočakat temne zore, — neproste dni živet, nočem enake, — ne branim mu“. A druge, ki se nočejo podati, vabi v boj, vabi v gozd, kjer bodo nadaljevali boj do zmage. „Največ sveta otrokom sliši Slave, — tja (v gozd) bomo našli pot, kjer nje sinovi — si prosti voljo vero in postave. — Ak pa naklonijo nam smrt bogovi, — manj strašna noč je v črne zemlje krili, — kot so pod svetlim soncem sužnji dnovi!“

Ob novini 1844 l. je predložil v cenzuro Zdravljico, v kateri je kljub vsej teži svojih osebnih doživetij, kljub razočaranjem, ki jih je doživel v svojem prizadevanju, da „zedini rod slovenske cele“ in postavi bratoljubja oltarje, na ves glas oznanjal zmago ideje svobode, bratstva in enakosti. Ponovno je Zdravljico predložil v cenzuro leta 1847., ko je pripravljaj izdajo svojih Poezij. A še vedno je mračil na nebu kulture narodov Avstrije Metternich in oblačil Sednicki. Znova je zaplotna cenzura zavrnila to visoko pesem novega časa. Toda novi čas je prihajal kljub Metternichom, kljub politici, kljub zaplotniškim, cesarju zvestim staroslovincem, kljub maloštevilnosti slovenskih rodoljubov.

Nastopila je „pomlad narodov“, prišlo je leto 1848. Tedaj je himna svobodi in bratstvu med narodi, pesem pesnika z Vrbe zagledala beli dan. Čas se je za-

vrtel, prelomilo se je tudi med Slovenci. Tlačani so pomedli s četrto „božjo osebo“, ponekod požgali urbarje, slovenska mladina je sežigala Metternichove podobe, z Dunaja so slovenski akademiki poslali v svet slovenski politični program zedinjene Slovenije, v Pragi so se zbrali zastopniki Slovanov. Prešeren je tedaj že umiral v Kranju. Videl je zarje novega časa. Iz utrujenosti, iz resignacije, ki ga je tu in tam zalila, mu je ob novi pomladi vstala vera vase in vera v njegovo pesem. Videl je, da njegovo poslanstvo, ki ga je oznanjal v pesmi, ni bilo zaman. Vstajala je nova mladina, številnejša, pogumnejša, naprednejša, za mladino so vstajali kmetje in nekdanji hlapci! Rdeča zarja novega dne je sprejela velikega slovenskega pesnika. Februarja, v zimskih dneh leta 1849, je zatisnil v svetlo slovensko prihodnost zasavnjane in potopljene oči Ribičev France, jezični dohtar, poet Prešeren. Njegova Zdravljica pa je ko plamenica vrgla jarko luč za stoletje na- prej.

II.

Nazadnjaške sile so kmalu zakrile zarjo novega dne, ki ga je obljubljalo leto 1848. Ali samo zunanje moči so bile tiste, ki so zavrele napredek in zmago idej revolucije iz leta 1848, tudi naši domači ljudje, ki so hoteli vzeti v zakup idejo svobode in ustavnosti, to je enakosti, tudi ti naši ljudje so se izrodili kmalu v služabnike reakcije in razvoj zavirali, namesto da bi ga podpirali.

Navdušenje v letu 1848 je bilo preveč samo besedno, premalo stvarno in premalo zasidrano v množicah. Posamezniki ne ustvarjajo revolucije, ena sama lastovka ne pripelje pomladi. Mrtvi so se sicer zbudili, toda njih značaj je bil še vedno ves medel, njih hrbenica upogljiva in njih beseda strahopetna. Staroslovinci z Bleiweisom na čelu so hodili zložno pot avstrijskega podanika, vladali navzgor z ukrivljenim hrbtom in navzdol z bičem. Dajali so svojemu „milemu narodu“ hrano, ki naj ohrani njih hrbenico mehko, njih duha suženjskega in ponižnega. Desetletja po 1848 pa so slovenske množice vendar vsaj deloma spolitizirale in klic pesniških videv in prerokov ni bil več tako osamel glas v puščavi, kakor je bil Prešernov glas pred tem letom.

Proti starim „prvakom“ slovenskega naroda, proti „očetom“, ki so se samozvano posadili na prestole političnih voditeljev, proti zaviračem napredka so se postavili mladi ljudje, ki jih je vodil Fran Levstik, ena največjih slovenskih kulturnih in političnih osebnosti v preteklem stoletju. V člankih po časnikih, v pesmih, v satiričnem listu „Pavlihi“ je šibal napake slovenskega samozvanega vodstva, a prav tako ostro slovenske ljudi same, ki so krivi, da so se taki samozvani voditelji posadili na sedeže narodnih voditeljev. Nekako dvajset let po revoluciji 1848, to je 1868., je boj mladoslovincem pod Levstikom proti staroslovincem pod Bleiweisom dosegel svoj zunanji višek. Tedaj so mladoslovinci ustanovili svoje politično glasilo, tedaj so stopili med narod in začeli široke ljudske množice na političnih tabo-rih vzgajati in organizirati v politične činitelje zavednega naroda.

Levstik je z najtršimi besedami žigosal slovensko hlapčevsko naravo, katero so

stari hoteli pri narodu ohraniti, ker so se nadejali, da bodo samo tako mogli še nadalje na Slovenskem „prvačiti“, kakor so dotlej. Že v Napreju, ki ga je 1865 Levstik urejeval, je napisal obsodbo „kristolovnega načela v politiki, ki ni drugega kot breznačelje“ (kakor je to napisal 1868): „Nismo ga imeli, pa tudi še dolgo ne dobimo narodnega ponosa. Tako tudi nismo imeli trdnih narodnih želj in stanovitne narodne volje. Krotko molčali smo rod za rodom.“ In v vezanih besedah je postavil na sramotni oder našo omahljivost in narodno nezavednost, ki ni našla nobenega izhoda. Levstikov rojak in sobojevnik Josip Stritar:

Ti paznoho zajče trepetunsto!
Beseda krepka ti iz ust ne pade,
predevaš sklepe kakor mačka mlade.
Prokleta ti vsestransko omahunstvo!

In Levstik, v katerem so prvaki čutili najnevarnejšega človeka za svoje položaje, ki so mu tolikokrat odjedli košček kruha, kateremu so zabrusili v obraz, ko se ni hotel udinjati njihovi volji, zgodovinske besede, ki so se vedno hotele uveljavljati med vseslovenskimi borci, ki so hoteli sklatiti politične prvake z njih samozvanih prestolov, besede: Pogine naj pes!, ta Levstik je v sonetu Naša nesreča iz gorjuplega spoznanja naše narodne nesreče zakričal protest in klic po novem slovenskem človeku:

Izdajstvo, samoljubje in mehkota,
trepet, plemen razpor, neskrb, slepota,
lastnosti, s katero opicam smo v rodi,
do vsega gnus, kar s tujstva k nam ne
hodi:

To šiba naša je, ta nas storila
v nesrečno ljudstvo — a ne tuja sila!

Bil je to boj proti slovenski ponižnosti, proti Krpanom, ki se zadovoljujejo s kosom papirja, katerega jim vrže Dunaj, proti prvakom, ki ljudskim množicam pridigajo pokorščino, proti hinavskim rodoljubom, ki narod izmозgavajo na račun njegove nezavednosti. V glasilu mladih, v Slovenskem Narodu, je pisal dvajset let po revoluciji 1848: „Ne bodi te strah sentimentalnega zdihojanja po zlati slogi, miru in spravi“, po blagi edinosti. V glavnih stvareh: v ljubezni do naroda in domovine, v počtenosti, v resnicoljubnosti, v boju zoper svoje nasprotnike smo in moramo biti vsi složni, a v drugih rečeh smo in hočemo biti svobodni“. Samozavestno je odgovarjal svojim nasprotnikom, ki so svoje sebične namene skrivali za „narodov blagor“:

... glave ne uklanjam
ter vam ne bodem je nikdar
in brez bojazni še oznanjam:
Ti slepec si, a ti slepar!

To obnovitveno delo, to vzgajanje slovenskih množic h kritičnosti in budnosti je rodilo dobre sadove. Ljudski tabori, ki so se začeli po 1868, so raznesli idejo zedinjene Slovenije, idejo politične borbenosti in idejo svobodoljubja in enakosti med slovenske množice, ki so odslej postajale vedno bolj nosilec slovenskega narodnega življenja.

A uresničenje Prešernovih želj in uresničenje Levstikovih prizadevanj je še čakalo svojega časa. Razmahnil se je krog ljudi v slovenskem narodu, ki so hoteli novo Slovenijo. Ideje, ki so včasih družile komaj nekaj deset izobraženih v Prešernovem času, so v času Franceta Levstika zajele tudi že širok krog slovenskih množic. Vstajenje slo-

Po jugoslovanski zemlji

Borci stalingrajske divizije v Beogradu

Dne 14. oktobra zvečer so prve enote Rdeče Armade skupno z enotami NOV prodrle na Banjico in Dedinje. Tedaj so se začeli poulčni boji v samem Beogradu, kjer je sovražnik zgradil močne utrdbe. Treba je bilo osvobajati ulico za ulico, ponekod hišo za hišo in celo nadstropje za nadstropjem. V teh bojih so se proslavili tudi borci zgodovinske stalingrajske divizije, ki so pri osvobajanju Beograda še enkrat pokazali vse lastnosti nenadkriljivih borcev Rdeče Armade: požrtvovalnost, trdovratnost, preziranje smrti, iniciativnost in složnost. Sovjetski pešci so si utirali pot proti Kalimegdanu s pomočjo lahkega topništva ki je udarjalo po sovražniku iz neposredne bližine. Naj navedemo samo en primer bratske ljubezni Beograjčanov do Rdeče Armade. Na Terazijah je stal uničen sovjetski tank in poleg njega je ležal mrtev Beograjčan. Preko trupla je bil položen venec z napisom, da je mladenič padel, ko je pomagal sovjetskemu tankistu iz gorečega tanka. Sovjet-

ski tanki na beograjskih ulicah so okrašeni s cvetjem in okrog njih se zbirajo možje in žene v globoki, pobožni tišini. Rdeča Armada je napravila na Beograjčane nepozaben vtis. Nepregledna množica težkega orožja, motoriziranih vozil, konjskih vpreg, pešadije in konjenikov se pomika naprej. Vsak korak izraža borbeno odločnost. Ko so se sovjetski borci vračali s fronte v ulici kneza Mihajla v Aleksandrovo ulico, so se mirno pogovarjali z meščani, ki so stali pred hišami ter nosili rdečearmejcem sadje in druge darove. Prihajali so mirno, kot bi se vračali s kolhozov, polj, tovarn ali rudnikov. Ko je prišlo povelje za premik, so odhajali mirni in samozavestni. S svojim junaštvom in obnašanjem so rdečearmejci osvojili srca vseh Beograjčanov. Cvetje na grobovih padlih sovjetskih borcev, množice, ki se zbirajo okoli grobov, ter solze izražajo hvaležnost osvoboditeljem in žalost za onimi vojaki Rdeče Armade, ki so darovali kri za svobodo Beograda.

Kresovi zmage

„Beograd je osvobojen!“

Bela Krajina je to radostno vest nestrpno pričakovala. Kot otroci, ki na velikonočno soboto zjutraj tekmujejo, kdo bo prvi prinesel v vas blagoslovljeno žarečo gobo, tako so belokranjski pionirji tekmovali, kdo bo prvi zažgal kres zmage.

Zvonovi vseh belokranjskih cerkva veselo pritrkavajo ob veselem dogodku. Ljudje se zbirajo okrog kresov in se razgovarjajo o osvobojenem Beogradu. Radost jim seva z obrazov. Mladina prepeva narodne, partizanske in ruske pesmi. In že gradi nove načrte: jutri bo osvobojen Zagreb, naša Ljubljana, Maribor! Osvobojen bo Celovec! In naš Trst! Gorica! Reka!

Kresovi zmage! Nad tri leta so se narodi Jugoslavije borili zanje.

venskega naroda pa je Levstikov čas tudi samo še pripravljaval. Prešernova pesem „ob novini 1844“ še ni postala blagovest vsega slovenskega naroda.

Florijan

(Konec prihodnjic)

Sedaj je napačil čas, ko jih prižigajo skupaj z Rdečo Armado. Kako lepo je Belokranjecem pri srcu v svitu teh kresov in z zavestjo, da so bili vsa tri leta trdno ob strani Osvobodilne Fronte. Kako strašno je švabobrancem onstran Gorjancev v Novem mestu, katerim Nemci prav v teh dneh delijo Judeževe srebrnike — trimesečno plačo za naprej. Bon Jože

Veselje v partizanski bolnici

20. oktober je bil lep dan. Pokretnega ranjenca celo skrbni pomisleki tovarišice zdravnice niso zadržali, da ne bi vsaj za kratek čas šel uživati sonca. Okrog 10. ure zvečer so se oglasile prve brzostrelke in za njimi ročne bombe. Srca ranjencev, ki so pritekli k oknom, so začela hitreje biti ob pogledu na snope raznobarnih raket. Od nekod se je utrgala ubrana melodija zvonov. Kaj nam danes javljajo brzostrelke, bombe in rakete? Nemški umik? Ne! Naše brigade ga jim ne bi dovolile. Veselo vri-

Vsa Jugoslavija čestita maršalu Titu k osvoboditvi Beograda

Glavni štab Hrvatske: Udarci, ki so bili zadani sovražniku naših narodov v Beogradu, bodo pomagali tudi nam, da bo v najkrajšem času posijalo sonce svobode tudi na naš Zagreb.

Predsedstvo ZAVNOH-a: ... Osvobojenje glavnega mesta je znak za osvobojenje vse naše domovine od Soče do skrajnega juga v Makedoniji. Hrvatje in Srbi v Hrvatski, združeni v borbi in trpljenju, združeni za vedno v skupni domovini, upirajo danes svoj pogled na slavne borce dveh velikih armad, armade maršala Tita in Stalina.

Stab mornarice: ... Prosimo, da izrazite v imenu vseh mornarjev, oficirjev in politkomisarjev mornarice NOV naše čestitke vsem komandantom in enotam, ki so sodelovale pri osvobojenju Beograda.

Črnogorska protifašistična skupina Narodne Osvoboditve: ... Po tri in pol letih nadelovskih naporov je drago in mučeniško mesto, v katerem smo pod Tvojim modrim vodstvom pričeli z našo sveto osvobodilno borbo, zopet svobodno kot zborna mesto vseh narodov demokratične, federativne Jugoslavije.

Glavni štab Vojvodine: ... Ta najslavnejša zmaga naše vojske bratske Rdeče Armade nam bo dala novih sil pri izbojevanju popolne svobode in vseh pravic našim narodom.

Mladina vzhodne Bosne: Sreča nam je bila mila, da smo našo veliko konferenco sklicali ravno v trenutku, ko slavi naš narod največji praznik — osvobojenje Beograda.

Bivši beograjski župan maršalu Titu: ... Kot predsednik beograjske občine v zadnjih dneh, ki so sledili revoluciji 27. marca, mislim, da je moja patriotska dolžnost pridružiti se velikemu veselju, s katerim Beograjčani pozdravlja-

skanje ne more oznanjati ničesar slabega. V bolniško sobo prihiti tovariš komisar: „Tovariši, naša NOV je danes s pomočjo Rdeče Armade osvobodila Beograd.“

Iz tridesetih grl je planilo veselje, ki je trajalo dolgo v noč.

Milan Brezovar
dopisnik XV. divizije NOV in POJ

mo osvobojenje dragega Beograda in NOV pod vodstvom maršala Tita.

Kongres USA pozdravlja osvobojenje Beograda: ... Hrabri zavezniki, ki so osvobodili Beograd, zaslužijo naše priznanje in zahvalo. To je nov člen v verigi naporov za popolno uničenje sovražnika in novo upanje na osvoboditev vseh svobodoljubnih narodov, ki trpijo pod jarmom nacizma.

Grof Sforza, prste proč od Gorice in Trsta!

Prebivalci goriškega okraja so naslovili na NKOJ poseben poziv, v katerem pravi:

„Gorica je slovenska. Tiste italijanske družine, ki so bile pred letom 1915 v

Gorici, so znale vse tudi slovensko, ker so znati morale, če so hotele kupčevati. Ko so se po svetovni vojni priselili v Gorico novi Italijani, so s Slovenci grozovito ravnali. Če je v Gorici Slovenec govoril v trgovini slovensko, je bil aretiran. V čisto slovenskih župnijah so italijanske oblasti zahtevale italijanske pridige. Italijani so Slovence nalagali krivične davke, proti katerim ni pomagal noben priziv. S posebno banko so Slovence uničevali finančno in izročali njihova posestva Italijanom. Drugih nasilnosti niti ne omenjamo.“

Nadalje poziv ugotavlja:

„Ker smo imeli Slovenci z Italijani tako slabe izkušnje, si ne moremo misliti, da bi bila Italija sedaj pravična proti svojim narodnim manjšinam. Prav to nam dokazuje sedanja zvižanost in prilizovanje grofa Sforze.“

Poziv končuje z besedami:

„Grof Sforza in njegova klika, prste proč od Trsta in Gorice, sicer bosta imela opraviti z ogorčenim ljudstvom, ki ne bo odložilo pušk prej, dokler ne bo zagotovljena svoboda zadnjemu koščku slovenske zemlje.“

To pot smo s Titom

Ko je prišel tovariš Andrej, delavec iz Guštanja, k partizanom, jim je povedal tole:

„Trideset let sem delal v Guštanju v livarni ali pa na železnici. Martinova peč mi je izžgala pljuča, izsušena imam in bolna. Doma imam v bajti ženo in otroka.

V prejšnji vojni sem bil koroški borec. Skupaj sva se borila z Malgajem. Zasedli smo Koroško, potem pa je prišlo izdajstvo in morali smo jo zapustiti. Spoznal sem, da nas je izdala takratna jugoslovanska gospoda. Po vojni sem iskal delo, pa me niso hoteli nikjer, ker sem bil koroški borec. Po naših tovarnah so bili Nemci za ravnatelje. Ti pa so sprejemali samo nemčurje. Težko smo rili takrat skozi življenje. Mislil sem si, tepel sem se za Jugoslavijo in za plačilo sem stradal. Taka je bila takratna Jugo-

slavija. Vsa posestva so požrli advokati s svojimi pravdami in kmet je moral na „šiht“ v tovarne. Brat je bil prav tako ubožnega stanu, revež kot jaz. Pa so prišli 1941 leta Nemci, mu vzeli bajto in ga nagnali z ženo v Srbijo.

Zdaj sem pri partizanih. Ušel sem iz tovarne, kjer so me prisilili, da sem hiral za Nemce. Takrat ko sem se prvič tepel za Koroško, sem bil star 20 let. Danes jih imam 45 in spet nosim puško na rami. Ta puška ne govori zastoj. Ta boj ne bo brez sadu. Ne čakamo več besed, s katerimi bi drugi odločali našo usodo. Prav s temi rokami si bomo priborili sami svojo Koroško.

Enkrat sem že „šturmal“ na Črno. Takrat smo bili skupaj z Malgajem. Zdaj bom „šturmal“ na Črno drugič in jo zavzel. To pot smo s Titom.“

„Slovensko časnikarsko društvo“

„Slovensko časnikarsko društvo“ objavlja:

V prazničnem razpoloženju, ko je proslavljal Črnomelj osvobojenje Beograda, so se zbrali k ustanovnem občnem zboru svojega društva slovenski časnikarji. Zaradi odsotnosti tov. Franceta Bevka je odprl in vodil zbor tov. Ivan Potrč. Omenil je sklepe in smernice, ki jih je dala našemu tisku časnikarska konferenca pred pol leta. Po teh smernicah so pomagali časnikarji in je pomagalo naše časopisje k nadaljnjemu oblikovanju novega lika slovenskega človeka. Naše časopisje je stalo budno na straži in razkrinkovalo temne namene domače in tuje reakcije, ki si je in si še prizadeva,

da bi ugrabila slovenskemu narodu pridobitve novega boja. V imenu IOOF je pozdravil zbor dr. Aleš Bebler. Ugotovil je, da je zaradi bližnje popolne osvoboditve prišel čas, da ustanovimo svoje društvo, ki naj kar največ prispeva v korist narodno osvobodilnega boja. Poleg drugih ciljev naj bo naloga društva oblikovati nov lik slovenskega časnikarja, ki bo iznašal in oblikoval dejstva, s katerimi bo pomagal bralcu na najvišjo stopnjo narodne in človečanske zavesti.

Tov. Radko Polič je referiral o Jugoslaviji in njenih problemih v našem tisku, tov. Marija Vilfanova pa o dopisništvu. Po živahni diskusiji je sprejel zbor društvena

Našim dopisnikom

Od 20. do 27. oktobra smo prejeli sledeče dopise:

Noben zločin ne bo ostal prikrit, tov. Kapa, OK SKOJ Škofja Loka.

Izdajalci, tovarišica Staša OOOOF Celje. Volitve v okraju Senovo-Blanca, kmet iz blanskega okraja.

Trikrat porušeni most, Tome Pepca, Giršiči.

O naši vasi, Stanka, Lojzka iz Bele Krajine.

V nemškem ujetništvu, Mimica Črnič, Metlika.

Obiskovalcem Narodnega gledališča in kinopredstav, Peter Romanič, Črnomelj.

Vtisi s potovanja po Slovenski Benečiji, Zorin in Joco, člana propagandnega odseka IX. korpusa.

Mali junaček, Švabobranska vlnudnost, Mobilizirajmo, Joža z Gorenjskega.

Bela Krajina — druga Lika, Žana.

Z golimi rokami nad fašiste, Tugo.

V nebo vpijoča početja švabobrancev, Triglavski.

Meja je padla, Mihol.

Zgodovina piše, Jankova, Toplice.

Vse za domovino, Anica iz Drganjih sel. Požar na Gor. Sušicah, Micka, Uršna

rela. Na položaju, Malka, Podturn.

Naša vas, Albanec Dobindol.

Naša politična šola, Anton, Dol. Sušice. Ribnica kljubuje. Vanda, rajonski odbor

Ribnica.

Počastili smo njegov spomin, France, RO Ribnica.

Zborovanje v Cerknem, Tugo.

Med najmlajšimi pionirji, Žana iz Bele Krajine.

Iz trboveljskih revirjev, Tolstoj.

Ne opuščajmo starih običajev, France O. s Kočevskega.

Kako nas rešujejo belogardisti, Drejko, Gorenjska.

Kurirji padajo, Maksim, Gorenjska.

Toplovcem, Rudin Vladimir.

Gadja zalega, Rudin Vladimir.

Cetniki na Gorenjskem, Tugo.

Sv. Križ na Moravskem, Drejko.

Gozd v plamenih, sekretarka SKOJ-a I. bataljona Kokrškega odreda.

Borba tudi v šoli, Frida, učiteljica v Vasi, okraj Banja Loka.

Na partizanski njivi, žene iz Muhe vasi. V Rogatem hribu sta se srečali patroli, Marjanca, Kočevsko okrožje.

pravila ter si izbral izvršni odbor, upravni odbor in nadzorstvo. Za predsednika je bil izvoljen Ivan Potrč, za podpredsednico Marija Vilfanova, za tajnika Radko Polič.

Časnikarji so poslali pozdrave maršalu Titu, jugoslovanskim časnikarjem v Jugoslaviji in tujini, sovjetskimi časnikarjem, zavezniškimi časnikarjem ter svojim tovarišem grafikom, tehnikom in kurirjem.

„Slovensko časnikarsko društvo“ poziva ob tej priliki vse časnikarje, naj pošljejo prijave za vstop v društvo na naslov: „Slovensko časnikarsko društvo“ 15 — 20.

Proslava in volitve v Dolnji Brigi, Učo. Volili smo, Učo.

Resnica v oči kolje, Magduška z Notranjskega.

Mučilnica na Dobravi, Jana.

Sestra je rešila brata, Mara, Notranjsko okrožje.

Naši otroci, Brigita, Notranjsko okrožje. Padec Beograda, pionirji, Vavpčja vas.

Jesensko jutro, Mimica Nampelj.

Ali bo vojna še dolgo trajala, Anica Sepaher, Bela Krajina.

Vseh mrtvih dan, Žana, Bela Krajina. Jožica med partizani, Žana, Bela Krajina.

Tudi taki so še med nami, Rudi, Bela Krajina.

Narodno sodstvo na Primorskem

Po odloku Predsedstva SNOS, s katerim se odreja civilno sodstvo, so bila izvoljena v Slovenskem Primorju že skoro vsa narodna sodišča. Izvoljeni so bili sodniki v 21 okrajnih in 3 okrožna sodišča. Osnovano je tudi višje narodno sodišče. Za predsednika je bil izvoljen dr. Boris Puc. S tem je naša narodna oblast tudi v Slovenskem Primorju dosegla v narodnem sodstvu popolno izgradnjo.

Socialno skrbstvo v novomeškem okrožju

Odsek za socialno skrbstvo je izplačal v mesecu septembru v bivšem novomeškem in grosupelj-

Nadzorna komisija pri Izvršnem Odboru OF

Nadzorna komisija je bila ustanovljena pred več meseci z namenom, da skrbi za odpravljanje napak in nepravilnosti, ki se pojavljajo pri aktivistih OF bodisi v njihovem osebnem življenju ali pa na političnem delu. Ob svojem nastopu je komisija pozvala k sodelovanju vse ljudi, ki streme k čistosti in urejenosti osvobodilnega gibanja. Sama ali pa na prijavo prizadetih je v tem času izvedla več preiskav, jih deloma samostojno rešila, deloma pa predlagala v rešitev pristojnim odborom Osvobodilne Fronte ali njenim ustanovam. Nekatere zadeve je komisija izročila v nadaljnji postopek sodišču.

V sedanjih neurejenih razmerah je poslovanje komisije precej ovirano, predvsem zato, ker je nemogoče izvesti stalno kontrolo po vsem osvobojenem ozemlju. Potrebe pa zahtevajo čimdalje večjo aktivnost. Zaradi tega je potrebno, da pomaga komisiji pri delu vse ljudstvo. Pogosto naletimo na kritiziranje posameznih funkcionarjev. Ljudje raznašajo čenče, opravljajo in podpihujejo nezadovoljstvo. Tako početje je škodljivo in vrhu tega nikakor ne pripomore k odpravi nepravilnosti! Edino pravo in uspešno mesto za reševanje nepravilnosti je Nadzorna komisija. Zato se bo vsak zaveden pripadnik osvobodilnega gibanja v takih

skem okrožju podpora 1.658 družinam, t. j. 4434 osebam v znesku 558.001 lir.

Za našo vojsko

V septembru je gospodarski odsek novomeškega okrožja dal naši vojski 86.820 kg žita, 1.642 kg moke, 55.754 kg krompirja, 2.595 kg tižola, 1.274 kg ješprenja, 74 glav živine, 12 prašičev, 157 kg masti, 20 kg suhih gob ter krmo za konje: 11.260 kg sena, 250 kg slame, 2.569 kg ovsa.

Delo komisije za upravo

Komisija za upravo narodne imovine je dne 17. t. m. na svoji 7. seji sklenila dati na razpolago Odseku za socialno skrbstvo nekaj posestev za begunce iz Štajerske. V načrtu ima tudi električni daljnovod iz Toplic v Črnomelj.

Stanje blagajne dne 17. t. m. je bilo lir 806.931,74, v priznanih pa 1.260.185 lir. Za popravilo rudnika v Kanižarici je bilo investiranih 200.000 lir. V njem je zaposlenih 70 delavcev, ki izkopljejo na dan en vagon premoga. Kapaciteta rudnika pa se bo še dvignila.

Najemniki emonskih vinogradov bodo plačevali od rodnega trsa po 1.50 lire. Od tega bo uporabljenih 90 odst. za obnovo vinogradov. Najemniška doba bo trajala štiri do pet let.

zadevah obračal najprej na komisijo, ki bo ukrenila vse potrebno. Godrnjači in zabavljači, ki se take poti ne marajo poslužiti, bodo s tem dokazali, da jim ni za odpravo napak, ampak jih le izrabljajo, hoteč na ta način škodovati osvobodilnemu gibanju.

Naloga komisije je uveljaviti pravico in poštenost vsepovsod. Kdor pa bi hotel našo nadzorno ustanovo izrabiti z lažnivimi in krivičnimi podatki, naj na njeno pomoč ne računa. S takim početjem bi v prvi vrsti škodoval samemu sebi.

Na svoji zadnji seji je Izvršni odbor OF imenoval v Nadzorno komisijo tri nove člane: Toneta Tomana, člana IO in načelnika odseka za socialno skrbstvo, Toma Brejca, člana Glavnega odbora D-lavske enotnosti in Maro Rupena-Osolnikovo, članico glavnega odbora Slovenske protifašistične ženske zveze. Komisija je bila razširjena zato, da bo čim krepkejšo delovala, ker so mnogi sedanjí člani prezaposleni na drugih področjih.

Pozivamo vse zavedne pripadnike Osvobodilne Fronte, da pomagajo komisiji uspešno izvrševati njene naloge. Vse prijave ali pritožbe pošiljajte na naslov: Nadzorna komisija pri IOOF.

Defilè enot NOV na Banjici

RSJ, 28. oktobra. Na Banjici se je vršil defilè enot NOV, ki so sodelovale pri osvoboditvi Beograda. Maršalu Titu, ki je prišel v spremstvu članov Vrhovnega štaba in komandanta Glavnega štaba za Srbijo generallajtnant Koče Popovića, je predal raport komandant I. korpusa generallajtnant Peka Dapčević. Na tribuni so se nahajali predstavniki Rdeče Armade in šefi angleške, ameriške in sovjetske vojne misije pri Vrhovnem štabu. Maršal Tito je govoril razvrščenim enotam ter je v svojem govoru izrazil hvaležnost borcem, komandirjem, komandantom in političnim komisarjem za junaštvo, ki so ga izkazali pri osvobojenju nam vsem dragega mesta Beograda.

Predsednik britanske vlade Churchill maršalu Titu ob osvoboditvi Beograda

RSJ, 30. oktobra. Ob priliki osvoboditve Beograda je predsednik britanske vlade Winston Churchill poslal maršalu Jugoslavije Josipu Brozu-Titu sledeče pozdrave:

„Pošiljam Vam tople čestitke ob tej vzvišeni priliki, ko so sinovi našega sovjetskega zaveznika skupno z Vašimi osvobodili Beograd. Z osvoboditvijo Beograda je odbila zadnja ura nacističnemu tlačenju v Jugoslaviji, ki že četrto leto prenaša tako grenko trpljenje. Hitro se približuje vrhunec naše velike bitke in veselim se onega dne v najbližji bodočnosti, ko bom lahko naznanil, da je Jugoslavija končno svobodna.“

Maršal Tito Churchillu:

Maršal Jugoslavije Josip Broz Tito je odgovoril predsedniku britanske vlade:

„Zelo se Vam zahvaljujem za tople čestitke ob priliki osvoboditve našega junaškega Beograda. Podimo sovražnika proti njegovim mejam s trdnim namenom, da nadaljujemo to pregajanje v njegovo deželo skupno z zmagoslavni armadami Anglije, Sovjetske Zveze in Amerike do popolne osvoboditve ne samo naše izmučene in opustošene domovine, ampak do popolne osvoboditve vse Evrope izpod nemškega osvajalca.“

Glavni štab Srbije AVNOJ-u

RSJ, 28. oktobra. Glavni štab Srbije je ob priliki osvobojenja

Beograda poslal AVNOJ-u sledečo brzojavko:

„Na zgodovinskem drugem zasedanju ste izjavili, da se bo vršilo tretje zasedanje v Beogradu. Naši borci so skupno z Rdečo Armado osvobodili Beograd. Pričakujemo Vas, naše prave narodne predstavnike! S bodoljubni Beograd, prestolno mesto vseh jugoslovanskih narodov, Vam pripravljamo sprejem. Srbski narod Vam bo nudil vso pomoč za ustvarjanje svobodne, demokratične Jugoslavije.“

XLVI. divizija NKOJ-u

RSJ, 28. oktobra. Vam, edinemu resničnemu predstavništvu jugoslovanskih narodov, pošiljajo borci in komandanti 46. divizije NOV Jugoslavije prisrčne čestitke k našemu velikemu prazniku, osvobojenju Beograda. Srbski narod, ki se je dvignil v splošno vstajo, sporoča vsemu svetu: Nočemo stare Jugoslavije! V bratskem objemu z ostalimi narodi Jugoslavije hočemo zgraditi našo srečno in svobodno domovino, demokratično, federativno Jugoslavijo. Naj bo osvobojeni Beograd od danes zares narodni Beograd, ki ga bodo vsi narodi Jugoslavije enako ljubili.

Živela svobodna, demokratična, federativna Jugoslavija! Živel Nacionalni Komitet Osvoboditve Jugoslavije z maršalom Titom na čelu!“

Slovanski Komitet v Sofiji maršalu Titu:

RSJ, 30. novembra.

Ob osvoboditvi Beograda je poslal Slovanski komitet v Sofiji vrhovnemu poveljniku NOV in PO Jugoslavije sledečo pozdravno brzojavko:

Beograd je osvobojen. Junaška Jugoslovanska Narodno Osvobodilna Vojska je skupno z Rdečo Armado, osvoboditeljico narodov, poteptala hitlerjevske horde pred Beogradom in osvobodila drugo slovansko prestolnico. Ves svet je priča novega, to pot zmagoslavnega Kosovega polja, kjer zadajajo združeni južni Slovani s pomočjo velike Rdeče Armade udarce zavojevalcem. Ta skupna borba je utrdila z bratsko prelitó krvjo nerazdružljivo skupnost Srbov, Hrvatov, Slovencev, Črnogorcev

in Makedoncev z Rusi in Bolgari. Dne 20. oktobra, po treh letih temnega suženjstva, je enotnost slovanskih narodov pregnala nemške osvajalce in njihove agente iz bratske jugoslovanske prestolnice, Beograda, mesta, v katerem sta Karvelo in Krakovski delala za skupno slovansko stvar in kulturno politično enotnost balkanskih Slovanov. Slovanski komitet v Bolgariji se bratsko veseli osvobojenja Beograda skupno z Vami in pošilja Vam, legendarnemu vojskovodji in inspiratorju borcev za svobodo, Vašim slavnim in hrabrim vojakom in vsem jugoslovanskim narodom svoje bratske in tople pozdrave.

Naj živi velika osvoboditeljica vseh narodov, Rdeča Armada!

Naj živi slavna jugoslovanska narodna vojska!

Naj živi bratska solidarnost med slovanskimi narodi!

Smrt fašizmu!

Slovanski Komitet v Bolgariji

Prvi upravno politični tečaj za novo izvoljene odbornike krajevnih narodno osvobodilnih odborov in odposlancev okrajne skupščine na Štajerskem se je zaključil 18. oktobra. Pridobljena izobrazba bo močna opora v graditvi naše narodne oblasti. Tečaji se bodo nadaljevali. (TANJUG)

Okrajna skupščina za zgor-njo Savinjsko dolino se je zbrala na prvo zasedanje. Izvoljen je bil Izvršni odbor, ki šteje 15 članov. Na zborovanju so bili sprejeti razni sklepi, med njimi posebno važen sklep o popisu vse zaloge živil in pridelkov, da se na praktičen način odmerijo dajatve, nadalje sklep o zaščiti plemenske živine, o popraviljanju porušeni zgradb itd. (TANJUG)

Volitve v okolici Trsta. Pred kratkim so se vršile volitve v neposredni bližini Trsta v Boljuncu in sicer z 99 odstotno udeležbo. Ljudstvo si v okolici Trsta in v samih nemških postojankah voli svojo oblast — nov dokaz, kako velika je strnjjenost tamkajšnjega slovanskega življa, ki tvori neprehoden zid Nemcem in fašistom. Volitve so se vršile v Ricmanjih, Dominiju, Prešencih, Odizljah, Beki, Cetrinjah in Klancu. V istrskem okraju je bila povprečna udeležba 98 odst. Volitve so se izvršile celo v obalnem okraju, ki je ves okupiran, v treh krajevnih enotah. (TANJUG)

